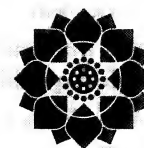

ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย
ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

มูลนิธิพุทธธรรม
สัพพทาน์ ธรรมทาน์ ชินาติ
การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง

ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย
ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก

© พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-7890-26-7

พิมพ์ครั้งที่ ๒ - กันยายน ๒๕๓๘

๕,๑๐๐ เล่ม

- มูลนิธิพุทธธรรม	๓,๕๐๐ เล่ม
- คุณยงยุทธ-คุณชุติมา ธนะปุระ	๕๐๐ เล่ม
- คุณวนิดา ปวโรดม	๓๐๐ เล่ม
- คุณธวัช-บุบผา คณิตกุล	๑๐๐ เล่ม
- คุณวลัย ธรรมจริย	๑๐๐ เล่ม
- คุณประสาน-ลาวัณย์ ชำนิงาน	๑๐๐ เล่ม
- คุณวิบูลย์ อิงคาฤก	๑๐๐ เล่ม
- คุณประเสริฐ-คุณวิไล ตปนียางกูร	๑๐๐ เล่ม
- คุณณรงค์ แสงรุจิเวทย์	๑๐๐ เล่ม
- คุณวิสิทธิ์ เดชะเกษม	๑๐๐ เล่ม
- คุณนิธิดา หงส์วิวัฒน์	๕๐ เล่ม
- คุณมณฑนา เดชคุ้มวงศ์	๕๐ เล่ม

ที่อยู่ : มูลนิธิพุทธธรรม ๘๗/๑๒๖ ถนนเทศบาลสงเคราะห์
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทร. ๕๘๙-๙๐๑๒, ๕๘๐-๒๗๑๙ โทรสาร ๙๕๔-๔๗๙๑

ภาพปก : ปัญญา วิจิตรนสาร : ภาพพระนางสิริมหามายาทรงพระศูบิน
(ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดพุทธปทีป ลอนดอน ประเทศอังกฤษ)

จัดจำหน่าย : บริษัท เคล็ดไทย จำกัด โทร. ๒๒๕-๙๕๓๖-๔๐

พิมพ์ที่ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด ๕๔/๘-๙ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๑๒
ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ
โทร. ๔๑๒-๓๐๘๗, ๐๑-๙๒๓-๘๘๒๕

๓๕ บาท

มูลนิธิพุทธธรรม

๘๗/๑๒๖ ถนนเทศบาลสงเคราะห์

แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กทม. ๑๐๙๐๐

๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๗

เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ

กราบนิมัสการ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ที่เคารพอย่างยิ่ง

เนื่องด้วย มูลนิธิพุทธธรรมได้เล็งเห็นถึงคุณค่าอันประมาณมิได้ในผลงานของพระ
เดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ จึงมีความประสงค์ที่จะรวบรวมผลงานทั้งหมดที่เคยมี
การพิมพ์ไว้ ณ โอกาสต่างๆ และจัดพิมพ์ต่อไป เพื่อเป็นการเผยแพร่พระสัทธรรมของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวงกว้าง โดยจะแบ่งหนังสือดังกล่าวเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งจะได้
จัดส่งยังสถาบันต่างๆ เช่น โรงเรียน หอสมุด และหน่วยราชการ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งจะ
ได้วางจำหน่าย ณ ร้านขายหนังสือทั่วไป

ดังนั้น กระผมในนามของมูลนิธิพุทธธรรม จึงกราบขอโอกาสจากท่านเจ้าคุณอาจารย์
เพื่อจะได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวต่อไป

ด้วยความเคารพอย่างสูง

(นายยงยุทธ ธนะปุระ)

ประธานมูลนิธิพุทธธรรม

วัดญาณเวศกวัน
จังหวัดนครปฐม

๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๗

เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ

เจริญพร ประธานมูลนิธิพุทธรธรรม

อ้างถึง หนังสือของมูลนิธิพุทธรธรรม ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๓๗

ตามหนังสือที่อ้างถึง ทางมูลนิธิพุทธรธรรมได้แจ้งความประสงค์ที่จะรวบรวมผลงานของอาตมภาพ ทั้งที่เคยพิมพ์มาก่อนแล้วและจะพิมพ์ต่อไป มาจัดพิมพ์ขึ้นให้ครบทั้งหมด ดังความแจ้งแล้วนั้น อาตมภาพเห็นว่าเป็นความดำริที่ดี ทั้งในแง่ที่เป็นการประมวลผลงานทั้งหมดให้มารวมอยู่ด้วยกันเป็นที่เดียว ไม่กระจัดกระจาย และในแง่ที่เป็นแหล่งกลาง ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องการเกิดความมั่นใจว่าจะหาหนังสือได้ครบถ้วน จึงขออนุโมทนากุศลเจตนาของมูลนิธิพุทธรธรรมไว้ ณ ที่นี้

อย่างไรก็ดี เนื่องจากอาตมภาพ ถือเป็นหลักที่ได้ปฏิบัติตลอดมาว่า หนังสือของอาตมภาพ ผู้ใดจะพิมพ์เผยแพร่ก็ได้ โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น (แต่ก็ควรบอกกล่าวให้ทราบ และทำโดยสุจริต) ดังที่สถาบัน องค์การ และเอกชนต่างๆ ได้ดำเนินการพิมพ์เผยแพร่หนังสือของอาตมภาพอยู่แล้วหลายแห่ง โดยเฉพาะท่านผู้ศรัทธาที่พิมพ์แจกเป็นธรรมทานในโอกาส

สำคัญ เช่น วันเกิด พืชมงคลสมรส และงานปลงศพ เป็นต้น อาตมภาพไม่ประสงค์จะยกเลิกหลักการบำเพ็ญธรรมทานที่ได้ปฏิบัติตลอดมานี้

ฉะนั้น เพื่อให้วัตถุประสงค์และหลักการทั้งของมูลนิธิพุทธรธรรม และของอาตมภาพ สำเร็จผลดีด้วยกันทั้งสองฝ่าย จึงขอให้ปฏิบัติดังนี้

๑. หนังสือที่มีผู้อื่นพิมพ์เผยแพร่อยู่แล้ว โดยเฉพาะหนังสือเล่มหลักๆ ที่มีการพิมพ์อย่างเป็นประจำ เช่น พุทธรธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ธรรมานุญชีวิต ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์จำหน่ายหารายได้บำรุงการศึกษาของมหาวิทยาลัย เป็นต้น ขอให้สถาบัน หรือองค์กร ตลอดจนเอกชนรายนั้นๆ เป็นผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไปตามเดิมก่อน หรือทางมูลนิธิพุทธรธรรมอาจจะตกลงกับผู้จัดพิมพ์รายนั้น เพื่อให้มูลนิธิพุทธรธรรมร่วมพิมพ์หนังสือเล่มนั้นๆ คู่เคียงไปด้วย แต่ทั้งนี้ การตกลงกันนั้น จะต้องเป็นไปในลักษณะของการร่วมกันเผยแพร่ธรรม โดยไม่มีการจ่ายผลประโยชน์แก่กันไม่ว่าอย่างใดทั้งสิ้น

๒. ในกรณีที่มีสถาบัน องค์กร หรือเอกชนรายอื่นต้องการพิมพ์หนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งคู่เคียงกันกับมูลนิธิพุทธรธรรม โดยเฉพาะหนังสือที่สถาบัน องค์กร หรือเอกชนรายนั้นมีส่วนเกี่ยวข้อง (เช่น เป็นผู้จัดรายการปาฐกถาธรรม อันเป็นที่มาของหนังสือเล่มนั้นๆ) ทางมูลนิธิพุทธรธรรมก็ยินยอมให้มีการพิมพ์ได้ตามประสงค์ โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ เช่นเดียวกัน

๓. การที่ผู้ศรัทธาขอพิมพ์หนังสือธรรมะแจกในโอกาสต่างๆ เช่น งานทำบุญอายุ งานมงคลสมรส และงานปลงศพ นับว่าเป็นการบำเพ็ญธรรมทานที่ควรสนับสนุนอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงขอให้การพิมพ์แจกเป็นธรรมทานอย่างนี้ ดำเนินต่อไปอย่างเต็มที่ตามปกติ การอนุญาต

การพิมพ์ของมูลนิธิครั้งนี้ ไม่มีผลกระทบต่อธรรมทานดังกล่าวมานั้นแต่อย่างใด

หนังสือที่อาตมภาพเรียบเรียง มักมีการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมเท่าที่มีโอกาส ดังนั้น เพื่อไม่ให้สูญเสียโอกาสเช่นนี้ จึงขอให้การพิมพ์หนังสือของอาตมภาพทุกเล่มในแต่ละครั้งได้รับความเห็นชอบจากอาตมภาพก่อน

อนึ่ง บางครั้งได้ยินข่าวว่ามีการนำหนังสือที่เป็นผลงานของอาตมภาพไปจำหน่ายในรูปแบบต่างๆ นอกเหนือจากที่ได้แจ้งความประสงค์ ซึ่งบางกรณีอาจทำให้เกิดความเสียหาย เช่น ความเข้าใจผิดเป็นต้น ดังที่มีผู้ได้พบพจนานุกรมพุทธศาสตร์ และพุทธศาสน์ ทั้งสองเล่มรวมอยู่ด้วยกันในกล่องใส่เป็นชุด โดยจำหน่ายในราคาแพง เมื่อมูลนิธิรวบรวมผลงานของอาตมภาพมาพิมพ์ ถ้าช่วยสอดส่องพฤติกรรมเกี่ยวกับการจำหน่ายหนังสืออย่างนี้ด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ เพราะเท่ากับได้ช่วยกันรักษาวางการบำเพ็ญธรรมทานให้ดำรงอยู่ในขอบเขตแห่งกุศลกรรมสืบไป

ขอให้ความดำรงอันเป็นกุศล และบุญจริยาของมูลนิธิพุทธธรรมในการจรรโลงพระพุทธศาสนานี้ จงสัมฤทธิ์ผล เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม และความแผ่ขยายแห่งประโยชน์สุขของประชาชน อย่างกว้างขวางยั่งยืน ตลอดกาลนาน

ขอเจริญพร

พระธรรมปิฎก

(พระธรรมปิฎก)

ประวัติ

ของ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต หรือประยุทธ์ อารยางกูร) เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ที่ตลาดศรีประจันต์ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นบุตรของนายสำราญ และ นางซุนลี อารยางกูร ซึ่งประกอบอาชีพค้าขาย จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยได้รับทุนเรียนดีของกระทรวงศึกษาธิการ บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ ขณะมีอายุ ๑๓ ปี ที่วัดบ้านกร่าง อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี สอบได้นักธรรมชั้นตรี โท เอก และเปรียญธรรม ๓ ถึง ๙ ประโยค ขณะยังเป็นสามเณร จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในฐานะนาคหลวง ในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ณ อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งมีน้อยคนที่จะมีความสามารถจนได้รับโอกาสเช่นนี้

ภายหลังจบการศึกษา ได้รับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสอบได้วิชาชุดครู พ.ม. ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองเลขาธิการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งท่านได้สร้างความก้าวหน้าให้มหาวิทยาลัยทั้งด้านบริหารและวิชาการอย่างมาก โดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นบทบาทและภาวะทางสังคมที่เพิ่มขึ้นของสงฆ์ รวมทั้งสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้ในหลักสูตร ซึ่งเป็นที่ยอมรับมาจนปัจจุบัน สำหรับงานบริหารคณะสงฆ์ ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ปรับปรุงกิจการภายในวัดจนเป็นระเบียบเรียบร้อย แล้วได้ยื่นหนังสือลาออกในพ.ศ. ๒๕๑๙ แต่ก็

ยังช่วยเหลืองานของคณะสงฆ์ตลอดมา และมากขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ตำบลบางกระทีก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

นับจากอุปสมบทจนถึงปัจจุบันมากกว่า ๓๐ ปีชีวิตของท่านเต็มไปด้วย การอุทิศให้กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยชี้นำสั่งสอนบุคคลในสังคมให้ ปฏิบัติตน เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่มีความสุขสงบ โดยการใช้ปัญญาไตร่ตรองเรื่อง ต่าง ๆ บนพื้นฐานของเหตุผล ข้อเท็จจริงอันจะนำไปสู่ความมีสันติภาพในโลก มนุษย์ เป็นการทำงานทั้งภายในและต่างประเทศทุกรูปแบบ ตั้งแต่การสอน การบรรยาย การปาฐกถา การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการ แสดงพระธรรมเทศนา เป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานต่างๆ และงานนิพนธ์

งานนิพนธ์ด้านเอกสารวิชาการและตำราต่างๆ นั้น ปัจจุบันท่านได้นิพนธ์ ไว้มากกว่า ๑๕๐ เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นภาษาไทย และมีภาษาต่างประเทศบ้าง ซึ่งนับวันจะเพิ่มปริมาณขึ้น ทุกเรื่องล้วนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายว่าเป็นงาน ที่ดีเยี่ยมตามมาตรฐานของงานวิชาการ มีความถูกต้องชัดเจนทั้งด้านภาษา และหลักวิชาการทางศาสนา ตลอดจนความสมบูรณ์ของการอ้างอิง ประการ สำคัญที่สุดคือเนื้อหาสาระให้ประโยชน์แก่การดำรงชีวิตในสังคมของมวล มนุษย์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตเป็นอย่างมาก งานนิพนธ์ของท่านต้องเพิ่ม จำนวนการพิมพ์เสมอ เนื่องจากท่านมีฉันทะในการสร้างงานวิชาการเพื่อ ประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง ท่านได้มอบลิขสิทธิ์ในการพิมพ์แบบให้เปล่าทุกครั้ง รางวัลที่ได้รับจากงานนิพนธ์ทั้งหมดก็มอบให้เป็นทุนการศึกษา ของพระภิกษุสามเณรตลอดมา

ในด้านการเผยแผ่ต่างประเทศนั้น ท่านได้รับนิมนต์ไปบรรยายที่ ต่างประเทศหลายครั้ง เช่น บรรยายเรื่องพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ที่ University Museum, University of Pennsylvania ไปสอนพุทธศาสนาครั้งละ ๑ ภาคเรียนหลายครั้งที่ Swarthmore College ใน Pennsylvania เป็น Guest

Lecturer ที่ Faculty of Arts and Sciences, Harvard University เป็น Visiting Scholar ที่ Center for the Study of World Religions, Harvard University เป็น Research Fellow ที่ Faculty of Divinity, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.

นอกจากนี้ ท่านยังเป็นพระภิกษุที่ได้รับการอาราธนาพระพุทธรูปให้เป็น ผู้แสดงปาฐกถาในการประชุมนานาชาติขององค์กรระดับโลกหลายครั้ง เช่น ปาฐกถาธรรมเรื่อง “Buddhism and Peace” ในการประชุม The International Conference of Higher Education and the Promotion of Peace ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ เรื่อง “Identity of Buddhism” ในการประชุม Buddhist Knowledge Exchange Program in Honour of His Majesty the King of Thailand ใน ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ และปาฐกถาเรื่อง “Influence of Western vs. Asian Thought on Human Cultural Development” ในการประชุมปฏิบัติการพัฒนาเด็ก และวัยรุ่นแห่งเอเชีย ครั้งที่ ๖ และในการประชุมสภามหาวิทยาลัยโลก ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้จัดทำสารบรรยายเรื่อง “A Buddhist Solution for the Twenty-first Century” มอบให้ที่ประชุม เนื่องจากท่านอาพาธด้วยโรคสายเสียงอักเสบ Dr. Jim Kenney ประธานในที่ประชุมจึงได้เป็นผู้อ่านแทน

ในปัจจุบัน ชีวิตที่อุทิศต่องานพระศาสนา สังคมของมนุษยชาติของ พระธรรมปิฎก มีความสงบ เรียบง่าย มีวัตรปฏิบัติที่อ่อนน้อมถ่อมตน ให้ ความสำคัญและความสนใจต่อบุคคลที่เข้าพบโดยไม่เลือกชาติ ศาสนา ผิว พรพรรณ และเพศ เป็นพระสงฆ์ที่ให้คุณประโยชน์ต่อวงวิชาการพระพุทธศาสนา และสังคมของมวลมนุษยชาติที่เปรียบได้ยาก นับเป็นแบบอย่างที่ดีของ พระสงฆ์และมวลมนุษยโลก ได้รับการยกย่องกล่าวถึงในฐานะนักปราชญ์ เป็นผู้มีวิริยะและฉันทะต่อการสร้างงานวิชาการที่เป็นรากฐานสำคัญต่าง ๆ เพื่อสื่อสารให้คนยุคใหม่เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ให้เยาวชนเล็ง เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา ทั้งในองค์ความรู้ที่สำคัญต่อการพัฒนา

จิตใจและปัญญา และในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของสังคมไทย จึงทำให้มีบุคคลสนใจศึกษาวิจัยประวัติและแนวคิดของท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น Dr. Grant Olsen จากมหาวิทยาลัยคอร์เนล สหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาวิจัยประวัติของท่านในฐานะทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าสูงสุดคนหนึ่ง กล่าวได้ว่า ท่านเป็นตัวแทนด้านสติปัญญาของประชาชาติที่ชาวโลกสามารถอ้างอิงได้ด้วยความภูมิใจ

แม้ท่านจะทำงานเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ซึ่งได้เล็งเห็นถึงความเป็นเลิศทางด้านวิชาการของท่าน ก็ได้ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์หลายสาขา คือ

๑. ทางด้านพุทธศาสตร์ จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ เนื่องจากท่านเป็นพระสงฆ์ที่ทำความประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหาที่เปรียบได้ยาก ผลงานนิพนธ์ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ การบรรยายธรรมในมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ และการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดองค์กรการบริหารของคณะสงฆ์

๒. ทางด้านปรัชญา จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๒๕ เนื่องจากผลงานด้านการบรรยายธรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานนิพนธ์ของท่าน ซึ่งมหาวิทยาลัยได้นำมาเป็นหนังสือให้นักศึกษาได้เรียน

๓. ทางด้านการศึกษา จาก

- มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๓๐
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๓๐
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๓
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๗
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๓๘

เนื่องจากความเป็นผู้นำทางปัญญาในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมของ

ประเทศ การวิเคราะห์ปัญหาทางการศึกษาของท่าน ประกอบด้วยความรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทันต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม และวิทยาการในปัจจุบัน โดยไม่ละเลยแนวคิดที่มีคุณค่าของพุทธปรัชญา

๔. ทางด้านภาษาศาสตร์

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๑
- มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๓๒

เนื่องจากความสามารถเข้าใจแก่นแท้และธรรมชาติของภาษา ได้ส่งเสริมให้การประกอบภารกิจด้านการศาสนาของท่านประสบผลสำเร็จในหมู่ชนเป็นวงกว้าง ทั้งภายในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจเรื่องภาษาศาสตร์สังคมอย่างลึกซึ้งถึงความแตกต่างของคนประกอบกันขึ้นมาเป็นชุมชนและสังคม ผลงานของท่านจึงเข้าถึงกลุ่มผู้รับได้อย่างดีทุกประเภท เพราะท่านสามารถเลือกใช้รูปแบบภาษาได้อย่างเหมาะสม หลักฐานทางรูปธรรม คือท่านได้จัดทำพจนานุกรมพุทธศาสนา เป็นฉบับประมวลศัพท์และฉบับประมวลธรรม

นอกจากนี้ ท่านยังได้รับรางวัลอื่นๆ อีก คือได้รับพระราชทานโล่รางวัล “มหิตลวรานุสรณ์” พ.ศ. ๒๕๓๒ และรางวัลกิตติคุณสัมพันธ์ “สังฆเงิน” สาขาเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ล่าสุด ยูเนสโก ได้ถวายรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพให้ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ นับเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับเกียรติได้รับรางวัลนี้ ซึ่งเป็นการสร้างเกียรติประวัติและชื่อเสียงให้ประเทศไทยอย่างมาก

สารบัญ

ประวัติ ของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)	
ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก	
เมื่อวัฒนธรรมไทยตกเป็นฝ่ายรับ	๑
เพียงแค่ว่ายังไม่ทัน	
จะผันตัวขึ้นเป็นผู้นำได้อย่างไร	๙
มองตัวเองให้เห็นลึกถึงฐาน	
จะเห็นทางผันตัวขึ้นมาทำการสร้างสรรค์	๑๙
จากวัฒนธรรมที่มัวปกป้องตัว	
สู่ความเป็นวัฒนธรรมนำในการสร้างสรรค์	๓๕
งานเผยแพร่วรรณกรรม ของ มุลินีวิพุทธธรรม	๔๕

ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก*

ขออำนาจพรท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ทรงเกียรติ
และท่านสาธุชนผู้สนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่ธรรม ทุกท่าน

การบรรยายครั้งนี้เป็นส่วนร่วมอนุโมทนา และถวายพระ
พรแด่สมเด็จพระปิตร พระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เนื่องในวโรกาสมงคลที่ทรง
เจริญพระชนมายุครบ ๖ รอบนักษัตร

เมื่อวัฒนธรรมไทยตกเป็นฝ่ายรับ

หัวข้อปาฐกถากำหนดไว้ว่า ภาษา วรรณกรรม และ
วัฒนธรรมไทย ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก ความ

* คำบรรยายธรรม ในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง“อนาคตของภาษา
วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย” จัดโดย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยา-
ณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๗๒
พรรษา เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๓๘

เปลี่ยนแปลงนี้นับว่าเป็นเรื่องธรรมดา เป็นกฎธรรมชาติ คือ เป็นอนิจจัง สิ่งทั้งหลายทั้งปวงรวมทั้งโลกเองด้วยย่อมเปลี่ยนแปลงไป ไม่เที่ยงแท้ ไม่คงที่ แต่การที่เราเอาคำว่าเปลี่ยนแปลงมาเป็นส่วนหนึ่งของชื่อการบรรยายนี้ ก็เพราะว่า ในยุคสมัยนี้การเปลี่ยนแปลงได้ปรากฏเด่นชัดมาก สมควรจะเป็นพิเศษ คือ เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปด้วยพลังแรงในอัตราที่เร็ว และมีขอบเขตที่กว้างขวาง เรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ ทำให้เกิดสภาพใหม่ และลักษณะใหม่ของชีวิต จิตใจมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้เรามีชื่อเรียกยุคสมัยที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ว่า เป็นยุคข่าวสารข้อมูล ยุคผ่านพ้นอุตสาหกรรม หรือมีคำแปลกๆ ใหม่ๆ เกิดขึ้น เช่นคำว่า โลกาภิวัตน์ เป็นต้น คำเรียกชื่อเหล่านี้ ล้วนสัมพันธ์กับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่กล่าวนั้น ไม่นับแต่ใดก็แห่งหนึ่ง

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ซึ่งปรากฏขึ้นในสภาพแวดล้อมที่มนุษย์ต้องอาศัยและในสภาพชีวิตที่มนุษย์จะต้องเผชิญนั้นมีมากมายหลายประการ เฉพาะที่เป็นเรื่องสำคัญ เช่น เรื่องข่าวสารข้อมูล เรื่องเทคโนโลยี เรื่องอุตสาหกรรม เรื่องระบบสังคมบริโภค เรื่องระบบแข่งขันในการแสวงหาผลประโยชน์ เรื่องของการปกครองหรือการเมือง โดยเฉพาะระบบประชาธิปไตย ตลอดจนเรื่องธรรมชาติแวดล้อม ดังที่กล่าวแล้ว

ความเปลี่ยนแปลงในสภาพเหล่านี้ บางอย่างก็เด่นจนเรียกกันเป็นชื่อยุคสมัย หรือแม้แต่เรียกเป็นชื่อสังคมก็มี เช่น พร้อมกับการข่าวสารข้อมูลนี้ บางทีเราก็มักเรียกสังคมในยุคนี้ว่าเป็นสังคมข่าวสารข้อมูล หรือยุคผ่านพ้นอุตสาหกรรม ก็มีชื่อเรียกสังคมว่าเป็นสังคมผ่านพ้นอุตสาหกรรมเช่นเดียวกัน ตลอดจนคำว่าสังคมบริโภค แม้กระทั่งพูดกันว่าจะมีการปฏิวัติใหญ่ครั้งใหม่ในอารยธรรมมนุษย์ ซึ่งถือว่าการปฏิวัติครั้งที่ ๓ เป็นการปฏิวัติในด้านธรรมชาติแวดล้อม เรียกว่า environmental revolution

ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ปรากฏในสภาพเหล่านี้ ทำให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์มากมายหลายประการ เราจะได้ยินเสียงร่ำร้องต่างๆ เช่นเสียงพูดว่า

เวลานี้เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้า คนมีความเป็นอยู่ สะดวกสบาย มีสิ่งบริโภคพร้อมพร้อม แต่มองไปอีกด้านหนึ่งชีวิตของคนกลับมีความบีบรัดเร่งรีบ ขาดความมั่นคง มีความเปราะบางยิ่งขึ้น

ขณะนี้ การสื่อสารคมนาคมทั่วถึงจับใจจนโลกแคบ เป็นประชาคมอันเดียว แต่ในหมู่มนุษย์ ผู้คนทั้งหลายยิ่งแตกแยกแบ่งพวก มีความขัดแย้ง รบราฆ่าฟันกันยิ่งขึ้น

ในขณะนี้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมากมายจนแทบจะล้น

โลก แต่บุคคลแต่ละคนกลับยิ่งโดดเดี่ยว มีความห่างเหินกัน
เหงา ว้าเหว่มากขึ้น

ข่าวสารข้อมูลแพร่หลายกว้างขวาง กระจายไปทั่วหมด
แต่จิตใจคนยิ่งคับแคบ มองแค่ว่าจะได้ประโยชน์แก่ตนเท่านั้น

วัตถุต่างๆ เจริญ เต็มไปด้วยสิ่งสวยงามใหญ่โต ตื่นเต้น
ตื่นตา แต่จิตใจคนไม่พัฒนา กลับยิ่งเสื่อมถอยจากศีลธรรม
ไร้คุณธรรมเป็นอย่างยิ่ง เป็นต้น

สภาพเหล่านี้ได้เข้ามาสู่ความเป็นอยู่ของหมู่ชน จนกลายเป็น
เป็นวิถีชีวิตของสังคม เมื่อเข้ามาเป็นวิถีชีวิตของคนไปแล้ว ก็
เป็นเรื่องของวัฒนธรรม หากวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของ
สังคมหรือเป็นเรื่องที่แสดงถึงความเจริญของสังคม ตลอด
จนเป็นการปรับตัวให้หมู่มนุษย์เป็นอยู่ด้วยดี มีความดีงาม
และเป็นสุข สภาพที่เกิดขึ้นมีหลายอย่างที่ไม่เป็นที่พึง
ปรารถนา หากวัฒนธรรมเป็นอย่างนี้ ก็ทำให้คิดว่า ควรต้อง
มีการแก้ไขให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งอาจจะเรียก
ว่าต้องมีการพัฒนาวัฒนธรรม ถ้าจะให้การพัฒนาวัฒนธรรม
ที่เป็นเรื่องของสังคมนั้นสัมพันธ์กับการศึกษาที่เป็นเรื่องของ
การพัฒนาตัวคน เราก็อาจจะแบ่งวัฒนธรรมได้เป็น ๔ ด้าน คือ

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ

๒. วัฒนธรรมทางสังคม

๓. วัฒนธรรมทางจิตใจ

๔. วัฒนธรรมทางปัญญา

ความจริง วัฒนธรรมทั้ง ๔ ด้านนั้น มีความสัมพันธ์ที่
อิงอาศัยส่งผลต่อกันทั้งหมด แต่เราแบ่งแยกออกมาเพื่อ
ประโยชน์ในการศึกษา เพื่อมองเห็นให้ชัดเจนและเป็นประ-
โยชน์ในเชิงปฏิบัติการ ในวัฒนธรรม ๔ ด้านนี้ เราจะต้อง
เน้นความสำคัญของวัฒนธรรมทางปัญญา เพราะปัญญาเป็น
ตัวจัดตัวปรับให้ทุกอย่างลงตัว เกิดความพอดีขึ้น เพราะ
ฉะนั้นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการที่จะแก้ไขปรับปรุงหรือ
ดำเนินการพัฒนาที่เรียกว่า พัฒนาวัฒนธรรม เมื่อพัฒนา
ปัญญาขึ้นไป ซึ่งก็เป็นการพัฒนาวัฒนธรรมส่วนหนึ่ง เราก็จะ
อาศัยปัญญาที่พัฒนานั้นไปพัฒนาวัฒนธรรมด้านอื่นๆ อย่าง
ได้ผลและถูกต้องด้วย

ตามหัวข้อบรรยายที่กำหนดให้พูดนี้ ไม่มีมีเฉพาะคำว่า
วัฒนธรรมไทยเท่านั้น แต่มีคำว่า ภาษา วรรณกรรม เพิ่ม
เข้าไปข้างหน้าด้วย ความจริงภาษาและวรรณกรรมก็รวมอยู่
ในวัฒนธรรมนั้นแหละ แต่แยกออกมากล่าวในที่นี้เป็นพิเศษ
เพื่อเน้นว่าเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรมส่วนที่ต้องการพูด
เป็นพิเศษ

ถ้าเราวิเคราะห์ดูอีกทีหนึ่งก็จะเห็นว่าเรื่องภาษา วรรณ-

กรรมนั้น จัดอยู่ในวัฒนธรรมด้านปัญญา จริงอยู่ ภาษานั้น เป็นเครื่องสื่อสาร เกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ในทางสังคม และแสดงความรู้สึกในทางจิตใจด้วย เพราะฉะนั้นก็เกี่ยวข้อง ไปหมดทั้งด้านวัฒนธรรมทางจิตใจ และวัฒนธรรมทางสังคม แต่ว่าโดยบทบาทสำคัญ ภาษาและวรรณกรรมเป็นองค์ ประกอบที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัญญาเป็นอย่างยิ่ง ในเวลาที่ จำกัดนี้ จะขอพูดเรื่องภาษาและวรรณกรรมบ้าง แต่ส่วน ใหญ่จะรวมไว้ในเรื่องวัฒนธรรมนั่นเอง คือพูดรวมกันไปในคำ ว่าวัฒนธรรมไทย โดยเน้นวัฒนธรรมด้านปัญญา

อนึ่ง ในการพูดที่เน้นด้านปัญหานี้ก็จะมีลักษณะอย่างหนึ่ง คือ อยากจะพูดในด้านที่เป็นการเตือนสติให้ไม่ประมาท เพราะฉะนั้นการพูดจึงอาจจะหนักไปในการมองแบบแง่ร้ายบ้าง

ทีนี้เรามาดูวัฒนธรรมไทยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ของโลก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในโลก ก็มีคำถามว่า วัฒนธรรมไทยมีความเป็นไปอย่างไร ในท่ามกลางความ เปลี่ยนแปลงของโลกนั้น วัฒนธรรมไทยถูกกระทบกระเทือน จากความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และนอกจากนั้นก็ คือ วัฒนธรรมไทยมีบทบาทต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง หรือในสำนวนอีกอย่างหนึ่ง ก็อาจจะพูดว่า วัฒนธรรมไทย ได้คุณหรือได้โทษจากการเปลี่ยนแปลงในโลก และต่อจาก

นั้นก็อาจจะพูดเลยไปถึงว่า วัฒนธรรมไทยได้มีส่วนร่วมทำให้ เกิดความเปลี่ยนแปลงอะไรอย่างไบบ้าง ไม่ว่าจะเป็นไปใน ทางที่เป็นการเสริมสร้างก็ดี หรือในทางที่ทำให้เสื่อมก็ตาม

ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงนี้ วัฒนธรรมทั้งหลายย่อม ต้องมาสัมพันธ์กันโดยมีการติดต่อสื่อสารต่างๆ ทำให้ วัฒนธรรมทั้งหลายมีการสังสรรค์กันทั่วโลก และอาจพูดได้ ว่าวัฒนธรรมทั้งหลายที่มาสังสรรค์สัมพันธ์กันนั้นมีความ เข้มแข็งหรือพลังไม่เท่ากัน ซึ่งจะเกิดผลทำให้เกิดความรู้สึก หรือมองเห็นเป็นว่าวัฒนธรรมฝ่ายหนึ่งนำ คืออยู่เหนือ หรือ อาจจะเป็นบางวัฒนธรรม ได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมอื่น โดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งวัฒนธรรมนั้นกลายเป็น กระแสใหญ่ที่มีพลังมาก ไหลบ่าท่วมวัฒนธรรมอื่นๆ ไปได้

สำหรับวัฒนธรรมไทยในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงนี้ ก็คงต้องยอมรับว่า เราเป็นวัฒนธรรมที่ถูกกระทบ กระเทือน เป็นฝ่ายรับอยู่ไม่น้อย และวัฒนธรรมที่ไหลบ่า เข้ามานั้น ที่เรามองเห็นกันชัดๆ ก็คือ วัฒนธรรมตะวันตก เรื่องนี้ยังไม่ได้ตรวจตราวิเคราะห์พิสูจนให้ลึกซึ้ง แต่เป็นการ พูดตามที่มีเสียงร้องทุกข์กันทั่วไป ดังที่มีเสียงพูดเสียงร่ำร้อง ที่ว่า ทำไมคนไทยโดยเฉพาะคนหนุ่มคนสาว จึงมีค่านิยม เลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกกันนัก ชอบตามอย่างวัฒนธรรม

ตะวันตก หรือเสียงเรียกร้องที่บอกว่า ให้คนไทยอนุรักษ์ วัฒนธรรมของตน เป็นเสียงเรียกร้องต่อกันต่อเนื่องมาไม่หยุดหย่อน

การที่วัฒนธรรมเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมภายนอกอย่างเป็นเบี้ยล่างนั้น วัฒนธรรมของเราหรือสังคมของเราอาจจะถึงขั้นตั้งตัวไม่ติด และถูกรวบงำ กระทั่งรักษาตัวไว้ไม่อยู่ แม้แต่จะเอาประโยชน์จากสิ่งที่เข้ามาก็ยังเอาไม่ได้ ไม่ต้องพูดถึงว่าจะออกไปแสดงบทบาทเป็นผู้นำ และอาจจะถูกท่วมทับจนกระทั่งแม้แต่ตัวเองก็ค้นหาไม่พบ คือ ค้นหาไม่พบว่าตัวเองคืออะไร เป็นอย่างไร เช่น ลองสำรวจดูว่าในวัฒนธรรมทั้ง ๔ ด้าน เริ่มแต่ด้านวัตถุ เช่น ปัจจัย ๔ ตึกรามบ้านช่อง เทคโนโลยี ถนนหนทาง ศิลปกรรมต่างๆ จะเป็นเรื่องของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม อะไรก็ตามนี้ ลองพิจารณาดูสิว่ากระแสวัฒนธรรมเป็นอย่างไร หรือในด้านสังคม ก็ดูได้จากระบบการเมือง ระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ระบบชีวิตแบบการแข่งขัน ตลอดจนความสัมพันธ์ในสังคม ตั้งแต่ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นต้นไป ว่าเป็นอย่างไร จากนั้นก็ดูในด้านจิตใจ ว่าสภาพจิตใจของคนไทยในยุคนี้เป็นอย่างไร มีความพอใจไม่พอใจในเรื่องอะไร มีภูมิธรรมอย่างไร

เพียงแคร์บักยังไม่ทัน จะผันตัวขึ้นเป็นผู้นำได้อย่างไร

สุดท้ายและสูงสุดก็คือด้านปัญญาขอให้ดูว่า วิทยาการต่างๆ เป็นอย่างไร มาจากไหน และวิทยาการเหล่านั้นก็ลือผ่านมาทางภาษาซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในปัจจุบันนี้ เราเน้นความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมตะวันตกในแง่ที่เราตกเป็นผู้รับ เมื่อเป็นผู้รับ เราก็มียอเสียเปรียบหลายชั้น เริ่มแต่ความเสียเปรียบโดยสภาพที่เป็นธรรมชาติ เช่น การที่ต้องรับผ่านสื่อภาษาที่ทำให้ช้า ล้าหลัง จำกัด และสูญเสียความชัดเจน

การที่เราตามเขาในเรื่องต่างๆ ทางวัฒนธรรมนั้น ความหมายอย่างหนึ่งก็คือ การตามในทางความคิดนั่นเอง และเมื่อตามในทางความคิดก็คือตามทางปัญญา หมายความว่าเรายอมรับให้เขามีปัญญาเหนือกว่า เมื่อเราตามความคิดของเขา ความคิดของเราก็ตามเขา แล้วภาษาของเราก็ตามด้วย เพราะภาษาเป็นสื่อความคิด เราจึงต้องไปตามภาษาถ้อยคำต่างๆ ที่สื่อความคิดนั้นว่าเขาพูดอะไรออกมา เขามีคำอะไรต่างๆ ที่ใช้กัน เราก็ต้องตามเก็บเอามา แล้วก็เอามาพูดกันในสังคมของเรา และต้องตามความเข้าใจในถ้อยคำที่เขาพูดด้วย

ขอยกตัวอย่าง เช่น เมื่อเขามีความคิดใหม่เพิ่มขยาย จากของเดิม เขาก็อาจจะยังใช้คำง่ายๆ ที่เป็นคำสามัญอัน เก่านั้นแหละ เพียงแต่ขยายแง่มุม หรือเพิ่มนัยใหม่เข้าไป แต่เวลาเราจะสื่อความหมายนั้นในสังคมไทยเรากลับต้อง บัญญัติคำใหม่ ซึ่งทำให้คนของเรามีสิ่งขวางกั้นทำให้ลำบาก ในการเข้าถึงปัญญานั้น เพราะฉะนั้นจึงเป็นความลำบาก ของเราหลายชั้นหลายเชิง ในแง่นี้อาจมีข้อเสนอแนะว่า เป็นไปได้ไหมที่เราจะพยายามทำให้คนของเราเข้าถึงภูมิปัญญา ที่เราจะรับได้ไวขึ้น เช่น เราอาจจะหาคำง่ายๆ มาใช้ หรือ เอาคำง่ายๆ ธรรมดามาเสริมเพิ่มนัย ทำนองเดียวกับภาษา ของเขา

เวลานี้คำศัพท์ต่างๆ ของตะวันตก เมื่อนำมาใช้ในสังคม ของเรา หลายศัพท์ก็เกิดความไม่ชัดเจน มีการถกเถียงกันจน กระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่มียุติ ยกตัวอย่างคำที่เรานำมาใช้นานแล้ว เป็นคำบัญญัติจากภาษาอังกฤษ คือคำว่า จริยธรรม ซึ่งได้ บัญญัติขึ้นให้เป็นคำแปลของคำภาษาอังกฤษว่า ethic โดยไป นำเอาคำบาลีและคำสันสกฤตที่มีอยู่ในพื้นฐานวัฒนธรรม ของเรามาบัญญัติ แต่จนกระทั่งบัดนี้ก็ปรากฏว่าเรายังไม่ยุติ ในความหมายของคำว่าจริยธรรม เวลาจัดประชุมแต่ละครั้ง เกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมคุณธรรม ต้องมาถกเถียงกัน หรือไม่

ก็มีความคลุมเครือไม่แน่ใจเกี่ยวกับความหมายของจริยธรรม ไม่ลงตัวกันสักที เป็นเวลาตั้งร่วม ๒๐ ปีแล้ว จนกระทั่งใน ระยะเวลาหลังๆ นี้ นิยมเอาคำว่าคุณธรรมมาใช้ด้วย กลายเป็น “คุณธรรมและจริยธรรม” เราไม่มีคำศัพท์คำเดียวที่ได้ความ หมายเพียงพอหรืออย่างไร เพราะฉะนั้นจึงเป็นปัญหาอย่าง ยิ่งว่า ในเมื่อภาษาไม่ชัด ความคิดก็ไม่ชัด แล้วทุกอย่างก็ไม่ ชัดหมด ปัญญาเราไม่ชัด อันนี้เป็นอุปสรรคสำคัญ

คำว่า จริยธรรม นี้ ไม่ใช่สิ่งใหม่ ศัพท์นั้นใหม่ แต่ตัว สภาวะไม่ใช่ใหม่ ศัพท์ใหม่นั้นต้องการสื่อสาร สื่อสารอะไร ตอบว่าสื่อถึงสภาวะอย่างหนึ่ง ซึ่งที่จริงก็มีอยู่แล้วในสังคม ไทย เมื่อเราใช้ศัพท์ในอีกวัฒนธรรมหนึ่งมาสื่อสภาวะที่มีอยู่ ในวัฒนธรรมของเรา เมื่อใช้ศัพท์ใหม่นั้นมาใช้เรียกสภาวะนั้น ก็จะมีคำอื่นๆ ที่ใช้เรียกอยู่แล้ว และคำศัพท์นั้นก็มีความ หมายที่อาจจะเกยกันกับคำใหม่ คาบเกี่ยวกันไม่ลงตัว อันนี้ก็ จะทำให้เกิดเป็นปัญหาขึ้น เป็นความขัดแย้งสับสนเมื่อ ๒ วัฒนธรรมเข้ามาสัมพันธ์กันทางศัพท์ที่ต่างกัน สภาวะนั้นถูก เข้าใจในขอบเขตของศัพท์ไม่ตรงกัน วิธีหนึ่งที่จะแก้ปัญหาก็คือ เราจะต้องทำให้คนของเราเกิดความชัดเจนตั้งแต่ต้น ว่าศัพท์นี้ เรื่องนี้ ในความหมายของวัฒนธรรมของเขาคืออย่างไร และ ในวัฒนธรรมของเราคืออย่างไร เมื่อเราชัดในความหมายของ

ทั้งสองฝ่ายแล้ว ก็จะพูดกันรู้เรื่อง ไม่ใช่ปล่อยให้สับสนคลุมเครือโดยก้าวก่ายเกยกันอยู่อย่างนี้ อันนี้จะเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญา หรือพัฒนาวัฒนธรรมในทางปัญญาของเราเอง

ตัวอย่างอีกคำหนึ่งที่เรามาบัญญัติกันในระยะหลัง คือ คำว่าทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งใช้กันมาในยุคที่เรายึดการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเรื่องใหญ่ จนมองเห็นมนุษย์เป็นทุนอย่างหนึ่งที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาสังคม เราก็เลยมองว่ามนุษย์เป็นทรัพยากร แต่มาถึงบัดนี้เราเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงจุดเน้น เราบอกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ถ้าทำไปในทิศทางดังอย่างที่ทำมาแล้ว ก็จะทำให้เกิดผลเสีย เพราะฉะนั้น เวลานี้ก็จะหันมาพัฒนาคน หรือพัฒนามนุษย์ แต่ก็เกิดมีความสับสนขึ้น ซึ่งเป็นการเตือนว่า การใช้ศัพท์ต่างๆ เป็นเรื่องที่จะต้องมีความเข้าใจให้ชัดเจน ในขณะที่เราพูดถึงการพัฒนาคน หรือพัฒนามนุษย์ หลายคนก็อาจจะใช้คำว่าพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่นิยมพูดกันมาไม่นานนี้ โดยผู้พูดนั้นเข้าใจคำว่าทรัพยากรมนุษย์ในความหมายว่าเป็นการพัฒนาคนมนุษย์นั่นเอง ซึ่งที่จริงต้องมีความชัดเจนว่า เมื่อพูดว่าทรัพยากรมนุษย์ มีความหมายอย่างไร เมื่อพูดว่าพัฒนามนุษย์ มีความหมายอย่างไร เป็นต้น มิฉะนั้นแล้ว เรื่องภูมิปัญญาต่างๆ

ซึ่งนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ไม่ชัดเจนไปหมด เมื่อปัญญาไม่ชัด การแก้ปัญหาก็ไม่สำเร็จ

ถ้าไม่ทำให้ดี ในที่สุดสังคมของเรานี้ ภาษาอาจทำให้เกิดชนชั้นทางปัญญาขึ้น อันนี้ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คนทั้งหลายเข้าใจไม่ทันกัน ไม่ทั่วถึงกัน ไม่เข้าใจร่วมกัน ภาษา ก็เลยทำให้คนแบ่งแยกกัน เข้าใจว่าปัจจุบันนี้เริ่มมีแล้ว ความแบ่งแยกกันระหว่างคนในวัฒนธรรมเนื่องจากเรื่องของภาษา แล้วคนส่วนใหญ่ก็ไม่เข้ามาสู่ภูมิปัญญาที่เราต้องการ การที่จะรู้เท่าทันสังคมตะวันตกก็จะอยู่ในวงจำกัด คนส่วนใหญ่ไม่เข้ามา เมื่อคนส่วนใหญ่ไม่เข้ามา มันก็ไม่เข้าสู่ความเป็นวัฒนธรรมที่แท้จริง ความรู้ความเข้าใจก็จะจำกัดอยู่ในหมู่ชนแคบๆ คนส่วนใหญ่ไม่เข้าถึง หรือเข้าถึงช้าเกินไป กว่าที่จะรู้เข้าใจกันทั้งสังคมก็ไม่ทันการณ์แล้ว วัฒนธรรมทางปัญญาก็ไม่สามารถทำให้สำเร็จประโยชน์อย่างที่ต้องการได้

ในหลายกรณี เรื่องภาษานี้มีปัญหา เนื่องจากไม่สามารถเชื่อมโยงความคิดที่รับเอามาเข้ากับถ้อยคำและระบบความคิดในวัฒนธรรมของตน เลยเกิดเป็นข้อจำกัดในตัวเอง นี่เป็นการพูดย้ำในส่วนที่พูดไปแล้ว คือทำอย่างไรเราจะโยงสิ่งที่รับเข้ามา เข้ากับถ้อยคำที่สื่อระบบความคิดในสังคมวัฒนธรรมของเราได้และโยงให้ดี เพราะถ้าโยงไม่ได้ เราจะ

ไม่เกิดความชัดเจนเป็นอันขาด ถ้าเราโยงเข้ามาได้แล้ว เราสามารถดูดย่อยได้ ถ้อยคำที่สื่อความคิดใหม่นั้นก็จะมาเป็นส่วนที่เสริมให้เกิดการพัฒนาในวัฒนธรรมโดยเฉพาะในทางปัญญาของเรา แต่ถ้าเราไม่สามารถรับเข้ามาผสานโยงกันได้ไปๆ มาๆ สิ่งที่เข้ามาเป็นข้อมูลความคิดในรูปของภาษาที่ไม่ชัดเจน ก็จะเป็นเหมือนเศษชิ้นส่วนอะไรต่างๆ ที่ลอยเกะกะอยู่ในกระแสวัฒนธรรม โดยไม่สามารถกลืนเข้าไปในพื้นฐานของวัฒนธรรมของตนเอง แล้วแทนที่จะเป็นประโยชน์ก็จะกลับเป็นโทษไป

อย่างที่กล่าวเมื่อกี้ว่าเรื่องภาษานี้เราจะต้องพยายามกันให้มาก เพราะว่ามันมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในเชิงภูมิปัญญา ว่าเราจะเอาอย่างไร ในเมื่อเราจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมตะวันตก เราจะถ่ายทอดความคิดกันอย่างไร ถ้าสามารถใช้คำสามัญได้ ก็คงจะดีที่สุด บางทีเราใช้คำง่ายๆ แล้วก็เพิ่มนัยความหมายเข้าไป ไม่จำเป็นจะต้องเอาคำใหม่ก็ได้ แต่ถ้าทำคำใหม่ก็ให้เป็นคำที่ง่าย ชัดเจนและสื่อกันได้ฉบับไวที่สุด

ภาษาที่สื่อความคิดอย่างเป็นเรื่องเป็นราวย่อมปรากฏในวรรณกรรมต่างๆ เพราะฉะนั้นภาษาจึงโยงไปหาวรรณกรรม ปัจจุบันนี้อาจจะพูดง่ายๆ ว่า วรรณกรรมนั้นมีวิธียกได้หลาย

อย่าง แต่วันนี้พูดในเชิงเน้นทางปัญญา จึงขอแยกว่าเป็นวรรณกรรมที่สื่ออารมณ์หรือสื่อความรู้สึกอย่างหนึ่ง และวรรณกรรมที่สื่อปัญญาอย่างหนึ่ง ปัจจุบันนี้อาจพูดได้ว่าวรรณกรรมที่สื่อความรู้สึกของเรานั้น มีมากพอ แต่วรรณกรรมที่สื่อทางปัญญาอาจจะต้องการเพิ่มขึ้น หรืออาจมีน้อยเกินไป

ความจริง การใช้คำว่าอารมณ์ ในกรณีนี้ว่าตามภาษาพระถือว่าไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดความสับสน คือคำว่าอารมณ์นั้น ในภาษาพระแปลว่า สิ่งที่เกิดขึ้นหรือเอามาคิดนึกพิจารณา หรือสิ่งที่ปรากฏอยู่ในความรับรู้หรือคิดนึก มันต่างไปเป็นคนละเรื่องกันเลย แต่ที่นี้ไม่รู้จะพูดอย่างไร เพราะในภาษาไทยนี้ เราใช้คำว่าอารมณ์ในความหมายที่เป็นเรื่องของความรู้สึกมานานแล้ว

ที่นี้ แม้แต่วรรณกรรมที่สื่ออารมณ์หรือความรู้สึกก็มีแง่พิจารณาต่อไปอีกว่า มันสื่อความรู้สึกแบบไหน สื่อความรู้สึกแบบหนึ่ง คือสื่อความรู้สึกที่ส่งเสริมคุณธรรม และสื่อความรู้สึกอีกอย่างหนึ่ง คือสื่อความรู้สึกที่ทำให้เกิดการทำลายหรือสูญเสียศีลธรรม เพราะฉะนั้นสื่อทางอารมณ์ หรือสื่อทางความรู้สึก จึงเป็นเรื่องหนึ่งที่จะต้องพิจารณา เวลานี้เรามีวรรณกรรมที่สื่อความรู้สึกประเภทไหนมาก สื่อความรู้สึกในเชิงกิเลส ปลุกเร้าให้คนเกิดโลภะ โทสะ โมหะ มากขึ้น หรือ

ว่าสื่อความรู้สึกในเชิงคุณธรรมที่ทำให้เกิดความซาบซึ้งในความดีงาม ในมนุษยธรรม ในความมีน้ำใจระหว่างกัน เป็นต้น ถ้าเราจะพัฒนาวัฒนธรรม สื่อทางความรู้สึกก็ต้องแยกออกไปให้ชัด และการพัฒนาวัฒนธรรมทางจิตใจกับทางปัญญาเสริมซึ่งกันและกัน

ในแง่ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมจากภายนอก เราบอกว่า เพื่อที่จะได้ทันกับภูมิปัญญาของเขา เราจะทำอย่างไร เราก็ต้องเข้าถึงวรรณกรรมสำคัญๆ โดยเฉพาะในทางภูมิปัญญาของตะวันตกด้วย เริ่มตั้งแต่วรรณกรรมทางวิชาการ โดยเฉพาะที่จะให้การเข้าถึงนั้นเป็นเรื่องของคนหมู่มากจะทำอย่างไร เพราะวัฒนธรรมนี้เป็นเรื่องของสังคม จะต้องให้คนส่วนใหญ่เข้าถึงด้วย ทำอย่างไรจะให้คนของเราเข้าถึงวรรณกรรมทางปัญญาของฝรั่งได้อย่างรวดเร็ว วิธีหนึ่งคือให้คนไทยหรือประชาชนชาวไทยรู้ภาษาของฝรั่งอย่างดีทั่วกัน แต่วิธีนี้คงไม่มีใครยอมรับและคงยังเป็นไปไม่ได้ อีกวิธีหนึ่งคือให้มีคนจำนวนหนึ่งทำหน้าที่แทนคนไทยทั้งหมด คอยจับรวมวรรณกรรมทางปัญญาและวัฒนธรรมอื่นมาถ่ายทอดให้แก่สังคมไทยอย่างรวดเร็วทันควัน โดยอาจจะจัดกลุ่มชนขึ้นมาสำหรับทำเรื่องนี้โดยเฉพาะ มีงานอะไรใหม่ๆ ในทางภูมิปัญญาของตะวันตก จะต้องให้เกิดขึ้นในประเทศไทยโดยเร็ว

ต้องให้แปลออกมาอย่างฉับพลันทันที และรัฐจะต้องถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะอุดหนุนให้เกิดให้มีและให้แพร่หลายทั่วถึง เช่นโดยทำให้ราคาถูกที่สุด เราจึงจะทันเขา มิฉะนั้น ก็จะอยู่ในสภาพที่ล้าหลังกันอยู่อย่างนี้ เป็นเรื่องของบ้านเมือง ซึ่งฝ่ายบริหารจะต้องเอาให้จริงจัง เพราะถ้าตามไม่ทันในทางภูมิปัญญาแล้ว มันก็ต้องตามเขาเรื่อยไป เวลานี้มองในแง่ดีก็เห็นว่าวรรณกรรมเชิงวิชาการในทางภูมิปัญญา ก็มีนักแปลที่เก่งๆ เพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังน้อยเกินไป ถ้าพูดถึงส่วนรวมทั่วประเทศของเราอย่างที่บอกเมื่อกี้ว่า วรรณกรรมที่แปลมาจากต่างประเทศนั้น เมื่อมองในแง่สื่อปัญญากับสื่อความรู้สึก อาจจะมีการแปลเรื่องที่สื่อความรู้สึกมากกว่าหรือเปล่า

นอกจากนั้น ในเรื่องการแปลนี้ไม่เฉพาะภาษาอังกฤษเท่านั้น เรื่องของประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงต่างๆ ก็ต้องเอาใจใส่เหมือนกัน วรรณกรรมของประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงนี้ไม่ควรจะมองข้าม เราควรจะต้องรู้ความเคลื่อนไหวความเป็นไป และความรู้สึกนึกคิดของประเทศที่ใกล้เคียงติดกันด้วย และในสายวัฒนธรรมเดิมที่มีความสัมพันธ์กันมา ก็ยังมีเรื่องของ การสืบต่อซึ่งยังมีอยู่บ้างขาดตอนบ้าง ลบเลือนไปบ้าง อย่างเช่น ในด้านวรรณกรรมจีนก็ยังพอมีบ้าง แต่ในทางอินเดีย บาลี สันสกฤตนี้แทบขาดตอนเลย เวลานี้หาแทบไม่ได้ ใน

ด้านภาษาบาลี ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้มีการจัดทำโปรแกรมค้นพร้อมทั้งบรรจุข้อมูลพระไตรปิฎก ลงในคอมพิวเตอร์ เรียกว่า พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ เมื่อทำสำเร็จแล้ว เราก็ถือว่าเป็นวรรณกรรมเหมือนกัน

พอวรรณกรรมพระไตรปิฎกบาลีในคอมพิวเตอร์ออกไปปรากฏว่าเมืองไทยนี้ชื่อน้อยมาก ไม่ใช่เฉพาะญาติโยมเท่านั้น แม้แต่วัดก็ชื่อน้อย แสดงว่าการศึกษาในเชิงบาลีของพระนี่อ่อน ซึ่งต้องยอมรับความจริง การศึกษาพระพุทธศาสนานั้น เลื่อมโทรมไม่เฉพาะในสังคมไทยทั่วไปในฝ่ายคฤหัสถ์เท่านั้น ในฝ่ายสังฆมพระก็เลื่อมโทรมเป็นอย่างยิ่ง พระรู้บาลีมีน้อย ถึงรู้บาลีก็ไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า ปรากฏว่าพระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ภาษาบาลีที่ออกมานี้ ประเทศที่ชื่อมากที่สุดคือญี่ปุ่น รองลงมาคือประเทศสหรัฐอเมริกา อันนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าสังเกต เป็นเรื่องหนึ่งที่เราควรจะพิจารณากันให้จริงจัง

การที่จะพัฒนาวัฒนธรรมให้ก้าวหน้าจะต้องมองรอบด้าน ดูว่าองค์ประกอบและปัจจัยทางสังคมในประเทศของตัวเองมีอะไรบ้าง ประเทศที่เขาต้องการความเป็นผู้นำนั้นเขามองทั้งหมด เขามองเข้ามาในเมืองไทยว่าเขาจะนำวัฒนธรรมของเขาเข้ามาได้อย่างไร หรือจะมานำวัฒนธรรมไทยอย่างไร แต่เรา

มองในแง่ที่จะนำเอาวรรณกรรมของเขาที่สื่อปัญญาเข้าสู่เมืองไทย ถ้ามองกลับกันก็ต้องคิดบ้างว่า วรรณกรรมที่จะสื่อภูมิปัญญาของไทยออกสู่สังคมอื่นเป็นอย่างไรและจะเห็นว่าในยุคสมัยนี้ วรรณกรรมที่สื่อภูมิปัญญาไทยออกสู่ภาษาต่างประเทศ นับว่าหายากอย่างยิ่ง เวลานี้มีเครือข่ายอะไรต่างๆ ในการศึกษาหาความรู้ เช่น internet เป็นต้น เมืองไทยเราจึงมีโอกาสแล้ว เพราะสื่อสารเปิดทางให้ แต่เราจะสามารถสร้างความเป็นผู้นำทางปัญญาขึ้นมาได้เพียงใด นี่ก็เป็นข้อพิจารณาอย่างหนึ่ง

มองตัวเองให้เห็นถึงพื้นฐาน

จะเห็นทางผันตัวขึ้นมาทำการสร้างสรรค์

ถอยกลับไปนิดหนึ่ง หันกลับไปดูถ้อยคำต่างๆ ที่เราใช้ในสังคมของเราเอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของไทย และใช้กันอยู่ในวงวิชาการต่างๆ ปรากฏว่าเราเองยังไม่มีชัดเจนเท่าที่ควร น่าสงสัยว่าวิธีการศึกษาของเราอาจจะยังไม่ลงลึกเพียงพอ จึงปรากฏว่าถ้อยคำที่เราใช้ในทางวิชาการยังไม่ค่อยมีการศึกษาที่ชัดเจน ให้ถึงรากเหง้าต้นตอ แต่ถูกทิ้งให้อยู่ในสภาพที่ตามๆ กันไปอย่างคลุมเครือ ขอยกตัวอย่างในเรื่องวัฒนธรรมทางการปก

ครองหรือการเมือง มีการพูดถึงคำศัพท์และถ้อยคำที่แสดงถึงแนวความคิดในเชิงวัฒนธรรมการปกครอง ว่าสังคมของเรามีความคิดในทางการปกครองอย่างไร นักวิชาการพูดถึงเรื่องขององค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นพระประมุขของชาติ เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุด โดยบอกว่าสมัยก่อนนี้ในประเทศไทยเรา พระมหากษัตริย์อยู่ในฐานะเป็นสมมติเทพบ้าง เป็นเทวราชบ้าง เป็นธรรมราชาบ้าง ปรากฏว่าในผลงานทางวิชาการต่างๆ เช่น ในทางสังคมวิทยา ถ้อยคำเหล่านี้ถูกใช้กันอย่างคลุมเครือมาก ผลงานที่เขียนที่พิมพ์ออกมา แม้แต่เป็นตำราเรียน ไม่แสดงให้เห็นเลยว่า ผู้เขียนมีความเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับความหมายและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับถ้อยคำเหล่านั้น แต่กลายเป็นการแสดงถึงความเข้าใจที่ผิดพลาดด้วยซ้ำ การที่จะแสดงให้ชัดเจนได้นั้น ผู้ศึกษาจะต้องค้นลงไปถึงแหล่งถึงต้นตอ ให้เห็นที่มาของศัพท์เหล่านี้ เช่นคำว่าสมมติเทพนี้มาจากไหนแน่ ต้นตอมาจากพระไตรปิฎกเลยใช่ไหม ในพระไตรปิฎกใช้อย่างไร มีความหมายอย่างไร เทวราชและธรรมราชามาจากไหน ถ้าพูดถึงคำว่าสมมติเทพก็ต้องรู้ว่ามียูอยู่ในภาษาบาลีซึ่งมีมาในพระไตรปิฎกที่ท่านบอกว่าเทพมี ๓ อย่าง คือ

๑. อุบัติเทพ เทพโดยกำเนิด ได้แก่สัตว์ที่เราเรียกกันว่า

เทวดา ที่อยู่ในสวรรค์

๒. สมนิติเทพ เทพโดยสมมติ คือบุคคลที่เป็นเทวดาโดยการยอมรับหรือตกลงร่วมกันของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ยอมรับยกขึ้นเป็นเทพ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ เจ้านาย

๓. วิสุทธิเทพ เทพโดยความบริสุทธิ์ ได้แก่ พระอรหันต์อย่างนี้เป็นต้น

นี่คือที่มาแหล่งเดิมของเทพในสายความคิดที่มาถึงเรา แต่เวลานี้ นักวิชาการบางท่าน บางทีพูดถึงสมมติเทพในความหมายซึ่งแยกไม่ออกกับเทวราช และคำว่าเทวราชนั้นเองมาจากไหน เทวราชหรือเทวราชาในภาษาบาลีก็คือราชาของเทวดา โดยเฉพาะพระอินทร์ แต่นักวิชาการทางสังคมศาสตร์ พูดถึงคำว่าเทวราชในความหมายว่าราชาผู้เป็นเทพ ทำนองว่าเทพมาเกิดเป็นราชาตามแนวคิดของฮินดู ส่วนธรรมราชานั้น เป็นพระนามของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าเป็นพระธรรมราชา และยังมีธรรมราชาอีกฝ่ายหนึ่งของทางบ้านเมือง ได้แก่ พระเจ้าจักรพรรดิที่ทรงจักรวรรดิวัตร ๕ ประการ หรือ ๑๒ ประการ อย่างนี้เป็นต้น เรื่องราวและถ้อยคำอย่างนี้ ถ้าเราจะสื่อกันในวัฒนธรรมไทยก็ต้องเป็นเรื่องให้ชัดเจน เรียกว่าลงไปให้ถึงรากเหง้าต้นตอมิฉะนั้นในสังคม อะไรๆ จะพรวามั่ว ขัดขวางพัฒนาการทาง

ปัญญา เพราะแม้แต่ภาษาที่สื่อกันก็ยังไม่มีความชัดเจน ถ้าอย่างนี้เราจะก้าวไปสู่ความชัดเจนในการสื่อกับประเทศอื่นๆ หรือวัฒนธรรมอื่นๆ ได้อย่างไร เรามีความสับสนคลุมเครือในเรื่องเหล่านี้มามากพอสมควรแล้ว

นอกจากเรื่องถ้อยคำที่ต้องค้นหาความหมายให้ถึงต้นแหล่งความคิดเดิม เช่น ถ้าเป็นคำบาลีก็ต้องดูให้ถึงพระไตรปิฎก แล้วอีกแง่หนึ่งก็คือการรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการแห่งความหมายของถ้อยคำ ซึ่งที่จริงอาจจะไม่ใช่วิวัฒนาการ แต่เป็นเรื่องของความวิปริตผิดเพี้ยนที่เกิดจากความขาดการศึกษา ทำให้ถ้อยคำต่างๆ ที่เข้ามาสู่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงความหมาย มีการใช้ในสังคมไทยที่แปลกเปลี่ยนไปจากความหมายเดิมในภาษาบาลี หรือในพระไตรปิฎก หรือในคัมภีร์ต่างๆ เรื่องนี้เรายังไม่มีความชัดเจน แต่ปล่อยให้พรวนกันอยู่ แล้วเราก็ยอมรับหรือรู้เข้าใจกันในความหมายที่ผิดเพี้ยนหรือเคลื่อนคลาดไปแล้ว ในเรื่องนี้ถ้าเราศึกษาสืบค้นให้ถึงต้นตอ ก็จะได้ความรู้ความเข้าใจ ซึ่งจะมีความหมายในเชิงพัฒนาวัฒนธรรมอย่างมาก ขอยกตัวอย่างคำสามัญง่ายๆ เช่น คำว่า เมตตา วาสนา บารมี มานะ เป็นต้น คำเหล่านี้เวลาใช้ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ ต้องบอกว่าความหมายมันเพี้ยนไปบ้าง คลาดเคลื่อนไปบ้าง หรือแม้แต่ผิดไปตรงกันข้ามเลยก็มี

ไม่เฉพาะหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อสังคมไทยเท่านั้น สังคมไทยก็มีอิทธิพลต่อความหมายของถ้อยคำหรือหลักธรรมที่มาจากพระพุทธศาสนาด้วย เป็นการกระทำซึ่งกันและกัน อาจจะเป็นไปได้ว่า บางทีสังคมไทยของเราก็เลือกหยิบเอาถ้อยคำที่แสดงหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนามาใช้ในแง่ความหมายที่สนองความต้องการของสังคมของเรา เพราะฉะนั้นความหมายนั้น ก็เลยเป็นความหมายผสมระหว่างความหมายเดิม บางส่วนกับความหมายของไทยเองบางส่วน โดยขึ้นกับยุคสมัย และความหมายนั้นถ้าคนในยุคต่อมาไม่ศึกษาให้ถึงต้นเดิมแล้ว ก็จะมีสุญเสียประโยชน์และเกิดความผิดพลาดซ้อนที่เดียวสองอย่าง คือเข้าใจความหมายของถ้อยคำบาลีเดิมและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาผิดพลาด พร้อมกันนั้นก็ไม่เห็นเงื่อนงำของสภาพวัฒนธรรมในยุคอื่นๆ เช่น ไม่เห็นความต้องการหรือสภาพสังคมว่าทำไมจึงใช้ศัพท์นั้นๆ ในความหมายอย่างนี้ๆ ทั้งๆ ที่ต้นตอแหล่งเดิมมีความหมายเป็นอย่างอื่น

ขอยกตัวอย่างเป็นเชิงสันนิษฐาน แต่มีทางเป็นไปได้มาก เช่น ระบบความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่-ผู้น้อย หรือสิ่งที่บางท่านเรียกว่า ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ได้ทำให้คำว่าเมตตา มีความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม ความหมายเดิมคืออะไร เมตตา

นั่นเป็นคุณธรรมที่มนุษย์ทุกคนจะพึงมีต่อกัน เป็นทำทึของจิตใจต่อกันระหว่างมนุษย์ทุกคน ซึ่งไม่ได้แบ่งแยกกว่าเป็นผู้ใหญ่หรือผู้น้อย เช่นในทางธรรม สอนให้คฤหัสถ์มีเมตตาต่อพระสงฆ์ ถ้าพูดในภาษาไทยก็คือ โยมต้องมีเมตตาต่อพระสงฆ์นะ อย่างนี้เป็นต้น อย่างเช่น ในทศ ๖ คฤหัสถ์พึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์ด้วยกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา แต่ในสังคมไทย ถ้าพูดว่าชาวบ้านควรเมตตาพระ หรือเด็กควรเมตตาต่อผู้ใหญ่ คงจะฟังแปลกๆ ขัดหู ทั้งนี้ที่จริงเป็นการพูดถูกต้องแล้ว เพราะในพระพุทธศาสนาท่านไม่ให้รอพระพรหมผู้เป็นเจ้าที่จะสร้างและบำรุงรักษาโลก แต่ท่านสอนให้มนุษย์ทุกคนมีส่วนร่วมสร้างสรรค์โลกและบำรุงรักษาโลกนี้ให้อยู่ดีมีสันติสุข เพราะฉะนั้นคนทุกคนในโลกนี้ควรจะต้องทำตัวให้เป็นพรหม เราทุกคนมีหน้าที่ที่จะช่วยกันสร้างสรรค์ หล่อเลี้ยงบำรุงรักษาโลกนี้ไว้ให้ดังามเหมือนกันทุกคน เราจึงต้องมีคุณธรรม ที่เรียกว่าพรหมวิหาร ๔ เพราะฉะนั้นแต่ละคนจึงต้องมีเมตตาต่อกัน ซึ่งไม่ได้จำกัดว่าผู้ใดต่อผู้ใด คือทุกคน แต่ในภาษาไทย เมตตานี้กลายเป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่ต่อผู้น้อย ความหมายก็เปลี่ยนไปอย่างนี้เป็นต้น เป็นเรื่องที่น่าศึกษา ว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้น

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ มานะซึ่งเป็นกิเลส ที่จะต้องละ

แปลว่า ความถือตัว ความต้องการยิ่งใหญ่ แต่ในสังคมไทย มันกลายเป็นความหมายมาเป็นความพากเพียร ทำไมมานะจึงกลายเป็นความพากเพียร มันก็เป็นเรื่องที่สับสนได้ อาจจะสันนิษฐานไว้เป็นข้อเสนอนว่า ในสังคมไทยได้ใช้มานะเป็นตัวยุกระตุ้นคนให้เกิดความเพียรพยายาม หมายความว่า กระตุ้นเร้าให้คนต้องการความยิ่งใหญ่ เช่นว่าจะให้เป็นเจ้าคนนายคน ดังจะเห็นได้ในการศึกษาเล่าเรียน เคยมีการกระตุ้นเด็กว่า หนูตั้งใจมานะพากเพียรเล่าเรียนไปนะต่อไปจะได้เป็นใหญ่เป็นโต เป็นเจ้าคนนายคน การที่บอกว่าให้เธออยากจะเป็นใหญ่เป็นโตเป็นเจ้าคนนายคนนี่ เรียกว่า มานะ พอมีมานะขึ้นก็ต้องการเป็นใหญ่ ก็เลยเพียรพยายาม เรียกว่าได้เอามานะมาใช้เป็นตัวกระตุ้นให้คนเพียรพยายาม ใช้กิเลสปลุกเร้า มานะจึงกลายเป็นความหมายในสังคมไทย มานะนั้นเป็นกิเลสแท้ๆ เป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขกำจัด แต่เราเอามานะมาใช้กระตุ้นให้คนอยากใหญ่โตแล้วพากเพียร จนกระทั่งมานะกลายเป็นความหมายมาเป็นความพากเพียรไปเลย

ปัจจุบันนี้เราอาจจะเปลี่ยนจากการใช้มานะเป็นตัวยุยงความเพียร มาใช้ตัณหา ตัณหาก็คือต้องการผลประโยชน์ เรากระตุ้นกันให้ต้องการจะมีเงินเดือนมากๆ มีรายได้มากๆ แล้วตั้งใจเล่าเรียน ขยัน อย่างนี้เรียกว่าใช้ตัณหา ยุยงต่อไป

ค้นหา ก็อาจจะกลายเป็นความเพียรไปอีก มันก็เป็นไปได้

แต่ในทางพระ เราเคยคิดไหมว่าตัวอะไรที่เราต้องการแท้ๆ ที่ควรเป็นตัวนำหรือเป็นแรงจูงใจให้คนเกิดความเพียรพยายาม ถ้าจับตัวนี้ได้ เราก็มีทางพัฒนาวัฒนธรรม พระพุทธศาสนามีคำตอบว่าไม่ใช่ค้นหา ไม่ใช่ฆานะ แต่ตัวที่ควรจะนำมาใช้ในการกระตุ้นเตือนเร้าให้คนมีความเพียร คือ ฉันทะต่างหาก ฉันทะคือความใฝ่ดี ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ เป็นตัวที่เราต้องการให้เป็นตัวนำความเพียรพยายาม อย่างนี้เป็นต้น

อีกตัวอย่างหนึ่ง คำว่าวาสนาก็ชัดมาก วาสนานั้นถ้าเราไปมองดูในทางพระมันจะต่างแทบจะตรงข้ามกับของญาติโยมในสังคมไทยนี้บอกว่าใครมีบุญมีวาสนา ต่อไปก็ได้เป็นใหญ่เป็นโต บางทีมีการพูดว่า แข่งอะไรแข่งได้ แข่งบุญแข่งวาสนาไม่ได้ แต่ในทางพระบอกว่าพระอรหันต์ และพระพุทธเจ้าละกิเลสพร้อมทั้งวาสนา เอ้า ทำไมเป็นอย่างนั้นล่ะ วาสนาเป็นสิ่งที่ดีเหลือเกินนี้ เราจะได้มีโชค มีความเจริญก้าวหน้า แต่ทางพระท่านบอกว่าพระพุทธเจ้าละกิเลสพร้อมทั้งวาสนาทั้งหมดเลย เราก็ตีความหมายว่าพระพุทธเจ้าท่านคงไม่ต้องการความเจริญก้าวหน้าในโลกก็เลยละวาสนา ถ้าคิดอย่างนี้ ก็ผิดไกลเลย วาสนาในเมืองไทยนี้ได้เข้าใจผิดไปไกล จน

กระทั่งว่ามันเป็นอำนาจอะไรพิเศษที่อยู่ในสวรรค์ชั้นฟ้า หรืออยู่เหนือเรา อยู่เร้นลับ เหนือธรรมชาติที่มานับดาลนำชีวิตของเราให้เจริญรุ่งเรือง

ที่จริงวาสนานี้ไม่ใช่อะไรเลย วาสนาก็คือพฤติกรรมที่สั่งสมมาเคยชิน จนกระทั่งกลายเป็นลักษณะของบุคคลผู้นั้นที่ต่างจากบุคคลอื่นๆ คนหนึ่งๆ จะมีลักษณะการพูดจาอย่างหนึ่ง บางคนพูดอะไรต่ออะไรขวานผ่าซาก บางคนพูดอ้อยอิ่ง พูดซ้ำๆ บางคนพูดสุภาพ บางคนพูดมีสำนวน สละสลวย กลมกลืน บางคนพูดกระโชกโฮกฮาก กริยาท่าทางการเดินเหินไม่เหมือนกัน คนนี้เดินเร็ว คนนี้เดินช้า คนนี้เดินนำดู คนนั้นเดินแล้วคนไม่ชอบใจ อะไรต่างๆ หรืออย่างเรื่องเดียวกัน กิจกรรมอันเดียวกัน คนหนึ่งทำคนทั้งหลายชอบใจ แต่พออีกคนหนึ่งทำ คนทั้งหลายยังไม่ชอบใจ อันนี้เกิดจากอะไร เกิดจากลักษณะพฤติกรรมที่เป็นของเฉพาะบุคคล เช่น บุคลิกภาพ เป็นต้น พฤติกรรม เป็นต้น อากัปกริยาต่างๆ ที่บุคคลสั่งสมมาจนเป็นลักษณะประจำตัวของเขา อันนี้ทางพระเรียกว่า วาสนา เมื่อมันเกิดเป็นวาสนาขึ้นมาแก่ใครแล้ว มันก็มีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้นั้น แม้กระทั่งเป็นตัวกำหนดความเป็นไปในชีวิต เพราะว่าในการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์หรือในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์นั้น การพูดจาและอากัปกริยา

ต่างๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ย่อมทำให้เกิดผลกระทบแก่ผู้อื่น แล้วเขาก็มีความรู้สึกตอบสนองกลับมา ซึ่งอาจจะทำให้เราเกิดความเจริญก้าวหน้าหรือเกิดความขัดข้องในชีวิตการทำงาน เป็นต้น เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ที่เราเป็นอยู่กันนี้ เราอยู่กันด้วยวาสนา ภาพของเราหรือตัวเราที่ปรากฏแก่คนอื่น ก็คือวาสนาของเรา วาสนาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดชี้ความเป็นไปในชีวิตของเรา เพราะฉะนั้นวาสนาในทางพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่เราจะต้องเอาใจใส่แก้ไขปรับปรุง ไม่ใช่วาสนาที่รอคอยให้ลอยมาจากสวรรค์

เพราะเหตุที่วาสนาเป็นสิ่งที่สะสม เป็นพฤติกรรมเคยชิน มันจึงไม่อยู่ในควบคุมของสติ แต่ทางพระท่านถือว่าพฤติกรรมของเรานั้น เราควรจะควบคุมให้อยู่ในอำนาจของสติได้ พระพุทธเจ้าได้พัฒนาพระองค์จนกระทั่งมีสติปัญญาสมบูรณ์ พฤติกรรมทุกอย่างของพระองค์จึงอยู่ในการดูแลของสติทั้งหมด เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงเป็นผู้ละวาสนาได้ คือไม่ทำอะไรเพียงสักแต่ทำตามความเคยชิน ต่างจากคนทั่วไปที่มีพฤติกรรมและการตอบสนองอะไรต่างๆ ในการเป็นอยู่ประจำวัน แทบ ๙๐% เป็นไปตามความเคยชิน เมื่อเจอสถานการณ์อย่างนี้เราจะแสดงออกอย่างไร จะพูดอย่างไร จะทำอย่างไร ความโน้มเอียงของจิตใจจะเป็นอย่างไร ก็มักจะเป็นไปตาม

วาสนาที่สั่งสมมาของแต่ละคนเท่านั้น

ในเรื่องวาสนานี้ถ้าเราจะพัฒนา เราจะต้องมองว่าวาสนาของเราส่วนไหนไม่ดี ไม่เกื้อกูลต่อชีวิต เราก็ต้องแก้ไขปรับปรุง ฝึกตัวจนกระทั่งพฤติกรรมของตนอยู่ในความดูแลของสติโดยส่วนใหญ่ พระอรหันต์นั้นละวาสนาได้ แต่พระอรหันต์นั้นไม่เหมือนพระพุทธเจ้า คือละวาสนาได้ไม่หมด ท่านบอกว่าวาสนาที่เป็นความเคยชินติดตัว หรือพฤติกรรม ติดตัวเล็กๆ น้อยๆ อย่างพูดเร็ว พูดช้า เป็นต้น หรือบางองค์เคยพูดไม่เพราะ พอเป็นพระอรหันต์ก็ยังพูดไม่เพราะอยู่นั่นแหละ อย่างนี้ท่านบอกว่าพระอรหันต์เองก็ละได้ไม่หมด แต่วาสนาที่ละไม่ได้นั้น เป็นวาสนาที่ไม่เสียหายใหญ่โตไม่รุนแรง ส่วนวาสนาที่เสียหายรุนแรง พระอรหันต์ ละได้หมด อันนี้คือเรื่องวาสนา

เรื่องของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนา เป็นเรื่องของสิกขา คือการฝึกฝนปรับปรุง เพราะฉะนั้นอะไรต่ออะไรที่พูดขึ้นมาในพระพุทธศาสนา จะต้องโยงไปหาการศึกษาหรือการพัฒนาคนทั้งนั้น ฉะนั้นคำที่พูดกันมาว่า แข่งอะไรแข่งได้ แข่งบุญวาสนาแข่งไม่ได้นั้น ย่อมไม่ถูกต้อง คนเราจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขตัวเอง วาสนานี้เข้ามาในสังคมไทย ทำไมความหมายมันเพี้ยนไป อันนี้เป็นเรื่องที่น่าศึกษา

อาตมภาพเพียงแต่ขอยกตัวอย่างเท่านั้นเอง

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่เรื่องถ้อยคำโดยตรง คือใน วัฒนธรรมการเมืองการปกครองของไทย เราเคยถือคติตาม คัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง ว่าเกณฑ์กำหนดความชอบธรรมของผู้มี อำนาจหรือผู้ปกครองคืออะไร ในตำราสังคมวิทยาจะพูดกัน มากทีเดียว โดยเฉพาะฝรั่งเขียนมาเยอะนานแล้ว นักวิชาการ ในมหาวิทยาลัย เช่น คอร์แนล ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมการปก ครองของไทย แล้วก็มาลงกันว่าเกณฑ์กำหนดความชอบธรรม แห่งอำนาจของผู้ปกครอง คือ บุญที่ทำมาแต่ชาติก่อน หมายความว่าบุญที่ทำมาแต่ปางก่อนทำให้ท่านผู้นั้นมีความชอบธรรม ในการที่จะดำรงสถานะ เช่น เป็นพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

ในการที่จะเข้าใจเรื่องนี้ เรามีวิธีมองสังคมอีกวิธีหนึ่ง คือ เราอาจจะมองสังคมไทยว่าเป็นสังคมที่พยายามที่จะก้าวขึ้น มาๆ เพื่อให้เข้าถึงหลักการของพระพุทธศาสนา แต่เราคืบ เคลื่อนมาได้เพียงบางขั้นตอน การที่เราได้มาถึงวัฒนธรรม ระดับไตรภูมินี้ เป็นการก้าวมาขั้นหนึ่งในการเดินเข้าสู่พระ- พุทธศาสนา ซึ่งเราอาจจะบอกว่ายังไม่ถึง เพราะถ้าเราเดิน ต่อจากไตรภูมิไปถึงพระไตรปิฎก เราจะเห็นว่าเกณฑ์กำหนด ความชอบธรรมแห่งอำนาจของผู้ปกครองรัฐนั้น จะก้าวจาก หลักการเมื่อกี้ไปเป็นหลักการใหม่ที่เป็นหลักการต้นเดิม

ซึ่งถือว่าการประพาสธรรมในเวลาปัจจุบันขณะนี้ เป็นเกณฑ์ กำหนดความชอบธรรมของผู้ปกครอง อันนี้ต่างกันไกลเลย

การประพาสธรรมก็คือ การปฏิบัติถูกต้อง การตั้งตนอยู่ ในธรรมะ ในความจริงความถูกต้องดีงาม เป็นเกณฑ์กำหนด ความชอบธรรม ขอยกตัวอย่างพุทธพจน์มาแสดงเลยว่า ใน อัคคัณณสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ธมฺโม ทิ วาสฺมจฺจา เสฏฺโฐ ชเนตฺสฺมี แปลว่า ดูก่อน วาเสฏฐะ และภารัทวาสะ ธรรมแล เป็นประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ หมายความว่าต้องตัดสินกันที่ ธรรมะ อันนี้เป็นเกณฑ์ตัดสินความชอบธรรมแห่งอำนาจตาม หลักพระพุทธศาสนาแท้ๆ หลักการต้นเดิมอยู่ที่ตัวธรรมะ แต่ เรามาติดอยู่แค่ไตรภูมิพระร่วง ก็เอาบุญกรรมที่ทำมาแต่ชาติ ปางก่อนเป็นเกณฑ์ตัดสิน ถ้าเราไม่ศึกษาแบบลึกลงไปให้ ถึงต้นตอ เราก็ติดกันอยู่อย่างนี้ และก็สรุปกันว่าเกณฑ์นี้มา จากทศณะของพระพุทธศาสนาอะไรทำนองนี้ แต่ถ้าหากมี การศึกษาต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง แล้วพยายามเข้าไปถึงแหล่งเดิม ต้นตอ ลงลึกลงไป วัฒนธรรมแม้แต่ในทางการเมืองการปก ครองก็อาจจะมีการก้าวต่อหรือวิวัฒนาการในแนวทางของ พระพุทธศาสนาไปสู่ธรรมะที่เป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนาได้

ตามตัวอย่างที่ยกขึ้นมาพูด ถ้าพิจารณาในแง่นี้เราจะเห็น ประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงนั้น ก็อย่าง

ที่เห็นกันอยู่ว่ามีทั้งแง่ดีและแง่ร้าย แต่การเปลี่ยนแปลง แม้แต่ที่ว่าร้าย มองให้เป็นประโยชน์ รู้จักถือเอาประโยชน์ ก็กลายเป็นดีได้เหมือนกัน โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้ เราอาจจะถือเอาประโยชน์ได้จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากแรงกระทบจากภายนอกเข้ามาถูกต้องสัมผัสกับวัฒนธรรมไทย โดยทำให้มันเป็นตัวเอื้อประโยชน์ ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในที่เป็นการก้าวหน้าต่อไปได้ ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น

ในสังคมวัฒนธรรมใดก็ตาม ย่อมเป็นแนวโน้มของปฏิกิริยาทั่วไป ว่าเมื่อทำอะไรได้สำเร็จมีความก้าวหน้าไปขั้นหนึ่ง พอก้าวสำเร็จไปขั้นหนึ่งแล้ว ก็จะเกิดความชอบใจภูมิใจ และเกิดความยึดติดในความสำเร็จขั้นนั้น พอเราเกิดความยึดติดในความสำเร็จขั้นนั้นแล้ว ความสำเร็จในขั้นนั้นก็กลายมาเป็นตัวอุปสรรคขวางกั้นทำให้เราไม่ก้าวหน้าต่อไป ดังนั้นความสำเร็จขั้นหนึ่งหรือการก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง จึงกลับเป็นตัวอุปสรรคทำให้เราติดตันไป ซึ่งตามธรรมชาติของปฏิกิริยาเป็นเช่นนั้น เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงสอนหลักการแห่งการศึกษาฝึกฝนพัฒนาเพื่อแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ โดยเน้นหลักการแห่งความไม่ประมาทว่ามนุษย์จะต้องไม่ประมาทถ้าประมาทก็เสื่อม คนที่เจริญ คนที่ดี คนที่มีความสุข มักจะตกหลุมความประมาท สังคมทุกสังคมเมื่อเจริญพัฒนา มี

ความดีงาม ความสุข จะตกหลุมความประมาท แล้วก็เสื่อมไป เพราะอย่างนี้ ไม่ว่าในวิถีชีวิตของบุคคล หรือสังคมตั้งแต่ครอบครัวไปกระทั่งถึงอารยธรรม จึงมีความหมั่นเวียนเป็นวงจรแห่งความเสื่อมและความเจริญอยู่เรื่อยไป

ในยามที่มีทุกข์บีบคั้นภัยคุกคาม มนุษย์จะตื่นรนชวนขวาย แล้วก็ก่อร่างสร้างตัวเพียรพยายามทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จ แต่เมื่อมนุษย์ประสบความสำเร็จถึงงาม มีความสุขแล้ว มนุษย์ก็จะเพเลิดเพลิน นอนใจ หลงมัวเมา แล้วต่อจากนั้นวงจรของความเสื่อมก็จะตามมา จึงกลับเสื่อมอีก เพื่อแก่วงจรนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนย้ำเน้นถึงการที่จะยืนหยัดดำรงรักษาความเจริญไว้ และทำให้เจริญยิ่งขึ้นไปอีก โดยไม่มีการเสื่อม ท่านสอนให้เรากระตือรือร้นชวนขวายเร่งแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ โดยไม่ต้องรอให้ทุกข์บีบคั้นและภัยคุกคาม คือต้องมีความไม่ประมาทด้วยสติปัญญา แต่ตอนนี้ไม่ใช่เวลาที่จะมาพูดเรื่องธรรมะ เดี่ยวจะกลายออกไปสู่หัวข้อธรรมะไปเสีย

เอาเป็นว่าความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นโอกาส เพราะฉะนั้น การที่มีความเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสังคมของเราถูกกระทบจากวัฒนธรรมจากภายนอกนี้ อาจจะเป็นโอกาสให้เราก้าวต่อไปอีกขั้นหนึ่ง แล้วทำไมเราจะยอมเสียโอกาสนี้ไปอีกละ

เราควรถือเป็นโอกาสในการที่จะนำสังคมไทยให้ก้าวไปสู่อุดมคติที่สูงยิ่งขึ้นไป โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงที่เป็นแรงกระตุ้นนี้มาทำให้เราพ้นไปได้จากก้าวที่เราเข้ามาติดอยู่ แต่การที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงเอื้อประโยชน์ได้สำเร็จนั้น คนในสังคมนี้จะต้องมีปัญญา รู้เข้าใจทันการเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างหนึ่ง และรู้จักองค์ประกอบในวัฒนธรรมของตนเองที่เกี่ยวข้องที่ตนจะต้องไปเปลี่ยนแปลงพัฒนานั้นอย่างหนึ่ง อันนี้ขอผ่านไปก่อน

จากวัฒนธรรมที่มัวปกป้องตัว สู่ความเป็นวัฒนธรรมที่นำในการสร้างสรรค์

ในเรื่องของสังคมวัฒนธรรมนั้น มีแง่พิจารณาหลายอย่าง แต่ที่กำลังพูดอยู่ก็คือ องค์ประกอบและปัจจัยต่างๆ ในวัฒนธรรม ในการที่วัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์พัฒนานั้น เวลาเรามองปัจจัยต่างๆ ที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้น ลักษณะอย่างหนึ่งที่จะต้องมองก็คือ การมองปัจจัยนั้นอย่างไม่โดดเดี่ยวจากปัจจัยอื่นๆ ที่อาจจะเรียกได้ว่าปัจจัยร่วม

ตามปกติ เมื่อมองอะไรเรามักจะมองปัจจัยตัวเดียว แล้วก็มองปัจจัยตัวนั้นว่าเป็นอย่างไร ทำให้เกิดผลอย่างไร จึงเป็นความคิดที่ดิ่งที่แล่นไปในทางเดียว การมองปัจจัยแต่

ละอย่างนั้น ต้องมองปัจจัยร่วมประกอบด้วย คือปัจจัยตัวเดียวกัน ถ้าปัจจัยร่วมต่างกัน อาจเกิดผลคนละอย่างเลย ปัจจัยตัวเดียวกันไปมีปัจจัยร่วมอีกตัวหนึ่ง เกิดผลในทางเจริญ แต่ปัจจัยตัวเดียวกันนั้นไปได้ปัจจัยร่วมอีกตัวหนึ่ง กลับส่งผลในทางเสื่อมลง ถ้าเราไปติดอยู่แค่ปัจจัยเดียว เราจะไม่มองความจริงผิดไปเลย แล้วเราจะวินิจฉัยคาดการณ์อะไรต่างๆ ก็ผิดไปด้วย อันนี้เป็นเรื่องหนึ่งที่คนมักจะพลาด ฉะนั้นจะต้องมองปัจจัยแต่ละอย่างโดยไม่แยกออกจากปัจจัยร่วม และจะต้องแสวงหาปัจจัยร่วมมาพิจารณาวิเคราะห์ว่า มันคืออะไร เมื่อเราศึกษาปัจจัยร่วมได้เพียงพอแล้ว เราจะเกิดความเข้าใจ แล้วก็มองเห็นทางที่จะพัฒนาวัฒนธรรมได้

ขอยกตัวอย่างปัจจุบันนี้ เอาเรื่องง่ายๆ ที่ต้องการเน้นซึ่งพูดมาหลายครั้งแล้ว ก็คือเรื่องเทคโนโลยี เทคโนโลยีเข้ามาในสังคมไทยแล้วก็ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในทางวัฒนธรรม ตัวมันเองก็ถือว่าเป็นวัฒนธรรม คือเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ แต่มันเป็นปัจจัยที่มีผลในทางสังคม ตลอดจนทางจิตใจและทางปัญญาด้วย ตามปกติ เทคโนโลยีนี้คนจะมองคู่ควบกับวิทยาศาสตร์หนึ่ง และกับอุตสาหกรรมหนึ่ง ประการแรก เวลาเรามองเทคโนโลยี เรามักจะมองควบไปด้วยกันกับวิทยาศาสตร์ ดังที่ชอบพูดกันว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ทั้งนี้เพราะวิทยาศาสตร์ปรากฏตัวออกมาเป็นประโยชน์โดยทางเทคโนโลยี และเทคโนโลยีก็อาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาสร้างสรรค์พัฒนา ประการที่สอง เทคโนโลยีนั้นเราอาจจะมีมองคู่กับอุตสาหกรรม เพราะว่าอุตสาหกรรมเจริญควบคู่กันมากับการพัฒนาของเทคโนโลยีด้วย เพราะเทคโนโลยีเป็นตัวเอื้อทำให้อุตสาหกรรมเจริญได้ และอุตสาหกรรมก็ผลิตสร้างสรรค์พัฒนาเทคโนโลยีให้เจริญยิ่งขึ้นไปด้วย อย่างนี้เรียกว่ามองปัจจัยตัวร่วมแล้ว เวลานี้เรามองเทคโนโลยี โดยสัมพันธ์กับปัจจัยร่วม คือ วิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม แต่การมองอย่างนี้ต้องถือว่าเป็นการมองแบบเดิมในสังคมตะวันตก

วิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมเป็นปัจจัยร่วมกับเทคโนโลยี เพราะว่าวิทยาศาสตร์ในตะวันตกเจริญควบคู่กันมากับเทคโนโลยี ทั้ง ๒ อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เมื่อวิทยาศาสตร์พัฒนาไป เราก็สร้างเทคโนโลยีให้พัฒนาขึ้น แต่วิทยาศาสตร์ก็อาศัยเทคโนโลยี ถ้าเราไม่มีกล้องดูดาว และต้องใช้ตาเปล่าความรู้ทางดาราศาสตร์ของเราก็คงคับแคบ แต่พอเราได้เทคโนโลยีสร้างกล้องดูดาวขึ้นมา เทคโนโลยีก็เป็นตัวหนุนทำให้การแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ขยายขึ้นอีกอย่างมากมาย เราอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์พัฒนาจนเกิดคอมพิวเตอร์ และคอมพิวเตอร์ที่เกิดขึ้นแล้วก็ช่วยให้นัก

วิทยาศาสตร์มีความหวังอย่างมากในการศึกษาวิทยาศาสตร์ให้ก้าวหน้าขึ้นไป

วิทยาศาสตร์กับเทคโนโลยีเกื้อต่อกันอย่างที่ว่ามานี้ แต่ข้อที่ต้องการจะพูดในที่นี้ก็คือ เทคโนโลยีที่เกิดขึ้นมาแต่เดิมในสังคมตะวันตกที่พัฒนามาคู่กับวิทยาศาสตร์นั้น ก็มีความหมายด้วยว่า สังคมตะวันตกได้พัฒนาวิทยาศาสตร์มาโดยที่ในการพัฒนาวิทยาศาสตร์นั้นก็ทำให้เขาเกิดสิ่งหนึ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ขึ้น วัฒนธรรมวิทยาศาสตร์คืออะไร คือการที่บุคคลมีลักษณะจิตใจแบบใฝ่รู้ ชอบเหตุผล ชอบพิสูจน์ ทดลอง ไม่ยอมเชื่ออะไรง่ายๆ พยายามพิสูจน์ความจริงของสิ่งต่างๆ ให้ประจักษ์ อย่างนี้เป็นต้น เมื่อความรู้สึกนึกคิดจิตใจนิสัยอย่างนี้เข้ามาสู่วิถีชีวิต เราเรียกว่าวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ ในสังคมตะวันตก เทคโนโลยีเจริญขึ้นมาหรือได้รับการสร้างสรรค์จากผู้มีวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ชาวตะวันตกจึงได้สิ่งหนึ่งควบคู่กันมากับเทคโนโลยีคือวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ หมายความว่าคนที่ใช้เทคโนโลยีในสังคมตะวันตกนั้นมีพื้นฐานของวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ด้วย ซึ่งอาจเรียกสั้นๆ ว่า มีความใฝ่รู้

ต่อมาในแง่ของเทคโนโลยีที่ควบคู่กันมากับอุตสาหกรรม ฝรั่งพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นมาโดยใช้เทคโนโลยี แต่การพัฒนา

อุตสาหกรรมนั้นเกิดขึ้นมาอย่างไร คำตอบก็คือ เกิดจากการที่มนุษย์ในโลกตะวันตกนั้นเพียรพยายามในการที่จะแก้ไขปัญหาความขาดแคลน ซึ่งเขายอมรับว่าการที่เขาพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นมา ก็เพราะเหตุผลข้อนี้ ตะวันตกมีความบิบบิ้นในด้านปัจจัย ๔ มีความขาดแคลนและธรรมชาติแวดล้อมก็บีบบิ้นอย่างยิ่ง ชีวิตความเป็นอยู่ไม่สะดวกสบาย เพราะฉะนั้นเขาจึงต้องดิ้นรนแก้ไขปัญหา เพื่อให้ชีวิตของเขามีความพร้อมในวัตถุบริโภคต่างๆ ขึ้นมา แล้วเขาก็พยายามต่อสู้ด้วยความเหนื่อยยาก และสร้างสรรค์ความเจริญ ทำให้เกิดสิ่งผลิตขึ้นมาที่เรียกว่าเป็นผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม การเพียรพยายามต่อสู้สร้างสรรค์เพื่อให้เกิดผลผลิตอย่างนี้ ก็ทำให้เกิดระบบอุตสาหกรรมขึ้นมา ดังที่เขาใช้ภาษาอังกฤษเรียกระบบนี้ว่า Industry แปลว่าความขยัน นี่คือตัวความหมายที่แท้จริง และเวลาแปลเป็นไทย เราก็มองว่า อุตสาหกรรม ซึ่งแปลว่า การกระทำด้วยความฮึดสู้ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอุตสาหกรรม แต่เวลาคนไทยมองเรื่องนี้ เราไม่ค่อยสังเกตความหมายของคำว่าอุตสาหกรรมเลย อุตสาหกรรมกลายเป็นเรื่องของความฟุ่มเฟือย สะดวกสบายไป เพราะอะไรนี้แหละคือที่บอกว่าปัจจัยตัวร่วมมันไม่มาด้วยในสังคมไทย

เมื่อเทคโนโลยีมากับปัจจัยร่วมคือวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์

และวัฒนธรรมอุตสาหกรรมในสังคมตะวันตก เราจึงเห็นได้ว่าพื้นฐานของคนในสังคมตะวันตกนี้มีข้อดีหรือข้อได้เปรียบ คือเขามีเทคโนโลยีที่พัฒนามากับสภาพจิตใจที่เกิดจากวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ที่มีความใฝ่รู้ พร้อมทั้งวัฒนธรรมอุตสาหกรรมที่มีความขยันหมั่นเพียรและใจสู้ ซึ่งขอใช้คำว่าสู้สิ่งยาก เพราะฉะนั้นจึงมีความใฝ่รู้ และสู้สิ่งยากในวัฒนธรรมตะวันตก

แต่พอมาในสังคมไทยนี้ เทคโนโลยีไม่ได้มาพ่วงกับปัจจัยร่วม ๒ อย่างนั้น คือไม่ได้มาร่วมกับวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมอุตสาหกรรม แต่คนไทยมาในวัฒนธรรมเดิมของตัวเอง ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นวัฒนธรรมแบบสบายๆ ของเกษตรกร วัฒนธรรมสบายๆ ของเกษตรกรคืออย่างไร ก็คือการอยู่กันอย่างที่พูดว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ชีวิตไม่แร้นแค้น ไม่ปีบรัด ไม่ต้องกระเสือกกระสนมากมาย เราอยู่กันสบายๆ อย่างนี้ จนกระทั่งมาวันหนึ่งเราก็มองกับเทคโนโลยีที่เข้ามาสำเร็จรูปจากตะวันตก ซึ่งโดยมากเป็นเทคโนโลยีเชิงบริโภค เทคโนโลยีสำเร็จรูปเข้ามาก็อำนวยความสะดวกสบายกับสบายก็เลยมาเจอกัน คือวัฒนธรรมเดิมก็สบาย แบบชีวิตของเกษตรกร ใฝ่ล่มาก็เจอเทคโนโลยีของสังคมตะวันตก มาช่วยให้สบายยิ่งขึ้น

ความสบาย ๒ อย่างนี้มาเจอกันแล้วเกิดผลเป็นอย่างไร

พื้นฐานความใฝ่รู้สิ่งยากก็ไม่มี และมาได้เทคโนโลยีอำนวยความสะดวกสบายแบบนี้เข้าอีก ขอฟุดสั้นๆ ว่า ถ้าเราไม่ระมัดระวัง คนของเราไม่มีการศึกษาที่พัฒนาให้ถูกจังหวะให้ถูกจุด มันจะทำให้คนของเรามีนิสัยแบบเป็นคนลวกๆ ไม่ชอบเผชิญปัญหา และเป็นคนอ่อนแอเปราะบาง ตลอดจนเป็นคนมักง่าย ชอบหวังลาภลอยจากสิ่งเลื่อนลอย พร้อมกันนั้นในยุคนี้ สภาพของชีวิตมนุษย์มีความซับซ้อนมากขึ้น พอเจอเข้าอย่างนี้ก็จะทำให้คนของเรานี้กลายเป็นคนที่นอกจากไม่สู้ความยากและไม่ชอบแก้ปัญหาแล้ว ก็จะกลายเป็นคนที่ปล่อยตัวและล้มเหลวได้ง่าย ซึ่งจะต้องยอมรับว่าเป็นอิทธิพลของวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานของเราเองที่รับปัจจัยภายนอกเข้ามาในลักษณะที่เป็นการซ้ำเติมตัวเอง ถึงตอนนี้จึงมีปัญหาว่า ถ้าจะแก้ไขให้ถูกจุดเราจะเอาอะไรมาช่วย เพื่อให้คนของเรามีวัฒนธรรมในส่วนดีที่จะเอามาเสริมเติมในส่วนที่ขาดไป ซึ่งเวลานี้จะต้องเน้นให้มากคือ ความใฝ่รู้และสู้สิ่งยาก

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอีกอย่างหนึ่งในสังคมไทยที่เข้ามาเป็นปัจจัยร่วมในปัจจุบันนี้ ซึ่งขอฟุดเสียเลย คือสภาพความเชื่อถืออย่างหนึ่งที่แฝงปนมาในวัฒนธรรมไทย ได้แก่ ความนับถือไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทพเจ้า ภูตผีปีศาจ ที่มีอำนาจดลบันดาลต่างๆ เรื่องเหล่านี้มีแง่มุมต่างๆ ที่ต้อง

พิจารณาหลายอย่าง หมายความว่า แม้แต่ปัจจัยตัวเดียวกัน การนำมาใช้อาจจะต่างแง่ต่างมุมกันได้ ไสยศาสตร์และการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้าต่างๆ นั้นมีความหมายอย่างไร ในที่นี้ขอยกมาพูดเพียง ๒ อย่างคือ

๑. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ปลอดภัยประโลมบำรุงขวัญ ทำให้สบายใจ ในที่นี้ขอหายทุกซ์คลายโคก

๒. ในสมัยโบราณ สิ่งสำคัญในสังคมที่รักษาวัฒนธรรมไว้ ทำให้หมู่ชนอยู่กันได้ด้วยดี มีความสงบเรียบร้อยพอสมควร ก็คือการทำสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้เป็นอำนาจเรียกเรื่องจริยธรรม ว่าถ้าเธอจะอยู่ดีมีความสุขความเจริญ เธอจะต้องทำอันนี้ จะต้องงดเว้นอันนั้น ถ้าไม่ทำตามกำหนดหรือคำสั่งบัญชาของเทพยดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เธอจะถูกลงโทษ ถ้าเธอทำตามเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะโปรดประทานรางวัล เพราะฉะนั้นความเชื่อต่อเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้จึงเป็นอำนาจเรียกเรื่องจริยธรรม และเป็นอำนาจกำหนดข้อห้ามในสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมและพร้อมกันนั้นมันก็เป็นอำนาจที่อำนวยโชคลาภด้วย

อำนาจอำนวยโชคลาภ กับอำนาจเรียกเรื่อง กำหนดจริยธรรมนี้สัมพันธ์กัน กล่าวคือ ในสังคมโบราณ การที่จะให้อำนาจเร้นลับอำนาจโชคลาภนี้ก็อาจจะต้องมีสิ่งแลกเปลี่ยนคือต้องประพฤติจริยธรรม แต่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ แม้ว่า

คนจำนวนมากยังนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพเจ้ากันอยู่ แต่ปรากฏว่าผลในแง่อำนาจเรียกครองจริยธรรมเลือนหายไป เหลือแต่อำนาจอำนาจโชคลาภ เมื่อไม่มีอำนาจเรียกครองจริยธรรมแล้ว คุณค่าของเทพเจ้าไสยศาสตร์สิ่งลึกลับทั้งหลายก็แทบจะหมดไปเลย

ยิ่งกว่านั้นที่ร้ายมากก็คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจเทพเจ้า และผีต่าง ๆ เหล่านั้น ถูกใช้เป็นที่รับถ่ายโอนภาระความรับผิดชอบ หมายความว่าเราต้องการอะไร เผชิญปัญหาอะไร ก็ไม่ต้องเพียรพยายามทำ แต่ไปอ้อนวอนขอให้ท่านช่วย อย่างนี้เรียกว่าเอาท่านเป็นที่รับถ่ายโอนภาระรับผิดชอบ นี่คือจุดเลื่อมที่สุดที่สังคมไทยปัจจุบันใช้ไสยศาสตร์ สิ่งเร้นลับ อำนาจศักดิ์สิทธิ์ และเทพเจ้าในทางลบ ขอสรุปว่า

๑. อำนาจเรียกครองจริยธรรมแทบไม่ใช่เลย อันนี้เสียหมด ใช้แต่เฉพาะในด้านเป็นอำนาจอำนาจโชคลาภ ซึ่งเป็นการสนับสนุนลัทธิทุนนิยมระบบผลประโยชน์ที่สอดคล้องไปกันได้ และเทคโนโลยีก็ไปกันได้กับไสยศาสตร์แบบนี้

๒. ใช้เป็นที่รับถ่ายโอนภาระความรับผิดชอบที่ว่าเมื่อ

๓. เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ปลอดภัย บำรุงขวัญ

ในแง่พุทธศาสนา สำหรับข้อที่ ๓ ที่ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นที่ยึดเหนี่ยว ปลอดภัย บำรุงขวัญ ซึ่งหลายคนบอกว่าเป็นความ

หมายของศาสนานั้น ถ้ามองในแง่ของพระพุทธศาสนาก็ถือว่าเป็นอันตรายมาก เพราะว่าการยึดเหนี่ยวเป็นที่พึ่งทางจิตใจนี้มันไม่มีความหมายจบบริบูรณ์ในตัวของมันเอง เพราะที่พูดว่ายึดเหนี่ยวนั้น ยังไม่แน่ว่าเหนี่ยวลงหรือเหนี่ยวขึ้น ดิ่งลงหรือดิ่งขึ้น การนับถือเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไสยศาสตร์หลายอย่างเมื่อนับถือเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวเข้าแล้ว ก็จะดึงคนที่นับถือให้จมลงในความลุ่มหลงมกมายไม่รู้จักพัฒนาตนต่อไป แต่สิ่งที่พึ่งยึดเหนี่ยวที่ถูกต้องก็คือ สิ่งที่น่าเชื่อถือแล้วจะดึงคนให้พัฒนาตนเองขึ้นไปในทางปัญญาและคุณธรรม ไม่หมกมุ่นอยู่แค่นั้น เราจะต้องให้คนมีที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวชนิดที่ดึงคนขึ้นมา

ถ้าหากว่าคนไทยเราไร้เทคโนโลยีโดยไม่มีปัจจัยพ่วงคือขาดวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ และขาดวัฒนธรรมอุตสาหกรรม และมีวัฒนธรรมแบบสบายๆ ของเกษตรกรเข้ามาซ้ำพร้อมทั้งมีการนับถือเทพเจ้าไสยศาสตร์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบแบบแถมๆ ที่ผิดอย่างนี้แล้ว เราจะได้วัฒนธรรมที่อ่อนแอและเลือนลอย เพราะฉะนั้นจะต้องคิดกันให้ชัดว่า ส่วนประกอบสำคัญที่ขาดไปนี้ เราจะสร้างขึ้นมาอย่างไร ก็ต้องสร้างด้วยการศึกษาพัฒนาคนให้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ที่พูดนี้ไม่ได้หมายความว่าเรายอมรับว่าวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมอุตสาหกรรมนั้นดี

สมบูรณ์นะ อาตมภาพไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น เป็นแต่เพียงยกแง่มุมที่ดีมาใช้ เพราะว่าแม้แต่สิ่งที่ไม่ดี ไม่สมบูรณ์ ถ้ารู้จักดู ส่วนดีก็มีอยู่ และนี่คือสิ่งที่เราจะต้องทำ

เป็นอันว่าในที่นี้ต้องการพูดให้เห็นว่าเรื่องของวัฒนธรรมนั้นมีปัจจัยต่างๆ เป็นองค์ประกอบมากมาย และการมองปัจจัยต่างๆ อย่างมองโดดเดี่ยว ต้องมองปัจจัยร่วมด้วย ซึ่งอาจจะเป็นตัวผันแปรให้ปัจจัยตัวนั้น เกิดผลในทางดีหรือทางร้าย ตรงกันข้ามที่เดียวก็ได้ โดยสรุปก็ขอพูดว่า เราคงต้องยอมรับก่อนว่า เวลานี้วัฒนธรรมของเราตกอยู่ในภาวะเป็นวัฒนธรรมที่ปกป้องตัวเองไปเสียแล้ว เราจะปล่อยให้วัฒนธรรมของเราอยู่ในภาวะนี้ไม่ได้ แต่การแก้ปัญหาให้ได้ผลนั้น บางทีไม่ใช่เป็นการไปมัวสาละวนกับการแก้ปัญหา

การมัวสาละวนกับการแก้ปัญหาไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาที่ได้ผล บางทีการแก้ปัญหานั้น แก้ได้ด้วยการทำสิ่งสร้างสรรค์ใหม่ๆ ที่ยิ่งใหญ่กว่า ซึ่งอาจจะทำให้เราข้ามพ้นปัญหานั้นไปได้เลย เพราะฉะนั้นแทนที่จะไปมัวแก้ปัญหากันอยู่ บางทีต้องทำการสร้างสรรค์ขึ้นมา เพราะฉะนั้นเราจะต้องไม่เป็นวัฒนธรรมที่มัวปกป้องตัวเป็นฝ่ายถูกกระทบ และมัวแต่เน้นการอนุรักษ์กันอยู่ ซึ่งเป็นการมัวสาละวนกับการแก้ปัญหา และไม่คิดทำการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่ยิ่งใหญ่กว่า แต่เราจะต้องมองว่าเรา

จะทำการสร้างสรรค์อะไรที่ยิ่งใหญ่ได้ไหม ถ้าเราทำได้ วัฒนธรรมของเราก็จะก้าวพ้นปัญหา มั่นพันไปเอง มั่นหมัดไปเอง

ข้อสำคัญก็คือ ในการที่เราจะก้าวไปถึงขั้นนั้น ซึ่งเป็นการก้าวไปสู่การมีส่วนร่วมแก้ปัญหาของโลกและสร้างสรรค์อารยธรรมของมนุษยชาติ ตลอดจนเป็นผู้นำ โดยเป็นผู้กระทำ ไม่ใช่ผู้แต่ถูกกระทำนี้ เราจะต้องเน้นวัฒนธรรมทางปัญญา โดยเฉพาะขณะนี้ประเทศต่างๆ ในโลก แม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้ว กำลังมีความติดตัน และอับจนต่อปัญหาของโลกและชีวิต กำลังต้องการแนวความคิดใหม่ๆ คือ ต้องการภูมิปัญญาใหม่ๆ ที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่ติดตันอยู่นี้ สังคมไทยเราถ้านึกให้ดี หันมาสำรวจตัวเองให้ชัดเจนและให้ทั่วตลอด ก็จะทำให้เห็นว่า เราก็มียุติที่จะให้แก่โลก ถ้าเราตรวจดูและปฏิบัติต่อวัฒนธรรมของเราให้ถูกต้อง เราอาจจะเห็นทางที่จะก้าวต่อไปได้อย่างดี เพราะฉะนั้นสิ่งที่ต้องทำในวัฒนธรรมเพื่อเห็นทางก้าวหน้าต่อไป จึงมี ๒ ด้าน มาบรรจบกัน คือ

ประการที่ ๑ ลงลึกให้ถึงฐาน หยั่งให้ถึงรากเหง้าของตนเอง อย่างที่ยกตัวอย่างให้เห็นเมื่อสักนี้ว่า ภูมิธรรมภูมิปัญญาของเราอาจจะมีอยู่ แต่เราไม่รู้จักตัวเอง จึงค้นหาตัวเองไม่พบ จะต้องจับตัวจริงมาให้ได้ ศึกษาให้ลึก มีอะไรใน

วัฒนธรรมไทยที่ไม่ชัดเจน ก็สืบลงไปให้ถึงตัวจริงดั้งเดิม เราอาจจะพบคุณค่าแท้ที่มันลึกลงไปกว่าที่วัฒนธรรมไทยเราเคยเอามาใช้ก็ได้ และมันก็ควรจะเป็นอย่างนั้น เหมือนอย่างที่บอกเมื่อกี้ว่า ในรูปแบบหรือโมเดลอันหนึ่ง เรามองว่าวัฒนธรรมไทยนี้เป็นการพยายามก้าวเข้าสู่อุดมคติของพระพุทธศาสนา และเราได้ก้าวมาแล้วบางขั้น แต่ยังไม่ถึง ก็ต้องก้าวกันต่อไป

ประการที่ ๒ คือต้องมองกว้างออกไปให้ทั่วทั้งโลก หรือจะเรียกว่าทั่วทั้งจักรวาลก็ได้ โดยมีสายตากว้างไกล มองออกไปในระบบความสัมพันธ์แห่งปัจจัยของสิ่งทั้งหลายทั้งหมด อย่างที่เรียกว่าเป็นระบบปัจจัยการ ให้เราเห็นปัญหาและทางออก แม้แต่ปัญหาที่โลกผจญอยู่ และสิ่งที่โลกต้องการในการแก้ไขปัญหานั้น

เมื่อมองทั้ง ๒ ด้านนี้มาบรรจบกัน เราอาจจะเกิดปัญญามีความคิด มีความหยั่งเห็น มี Vision ใหม่ ๆ ที่เขาใช้คำว่า วิสัยทัศน์ ที่จะทำอะไรให้ก้าวพ้นจากการเป็นวัฒนธรรมแบบปกป้องตัวเอง ขึ้นสู่ความเป็นผู้นำ ทำให้วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่มีชีวิตชีวา ที่คนในก็สามารถภูมิใจ และคนนอกทั่วไปก็จะพากันชื่นชมได้ด้วย

การบรรยายในวันนี้คงจะต้องยุติด้วยเวลาเพียงเท่านี้

หากว่าในการบรรยายครั้งนี้จะมีส่วนใดที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ อาตมภาพก็ขอถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระพุทธทรงเจริญพระชนมายุครบ ๖ รอบนักษัตร เพื่อทรงพระเจริญด้วยพระจตุรพิธพรชัยยิ่งยืนนาน

ขอจบการบรรยายครั้งนี้เพียงเท่านี้ ขอเจริญพร

งานเผยแพร่ธรรม

ของ

มูลนิธิพุทธธรรม

มูลนิธิพุทธธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ออกใบอนุญาตให้ ณ ๑๔ ก.ค. ๒๕๒๙

เลขที่อนุญาตที่ ด. ๔๓๙/๒๕๒๙

กรุงเทพมหานคร ออกใบอนุญาตให้ ณ ๓ มิ.ย. ๒๕๓๐

เลขทะเบียนลำดับที่ ๓๖๐๒

คณะกรรมการ

๑. นายยงยุทธ ธนะปุระ	ประธาน
๒. อ.กาญจนา บุณนาค	กรรมการ
๓. นางบุปผา คณิตกุล	กรรมการ
๔. นายปัญญา วิจินธนสาร	กรรมการ
๕. นางชุติมา ธนะปุระ	กรรมการ
๖. Mr. Bruce Evans	กรรมการ

วัตถุประสงค์ มูลนิธิพุทธธรรมมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. ศึกษา ทำนุบำรุง ส่งเสริม และเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติไทย ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักการเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อนำพระพุทธศาสนามาเป็นหลักในการพัฒนาทั้งส่วนบุคคลและสังคม
๒. ให้การสงเคราะห์ทั้งทางจิตใจ และวัตถุ แก่ประชาชนทั่วไป ผู้มีความจำเป็นหรือเดือดร้อน
๓. ศึกษา ทำนุบำรุง ส่งเสริม และเผยแผ่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ซึ่งมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา
๔. ร่วมมือกับองค์การการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์
๕. ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

ถ้อยแถลง

ของ

มูลนิธิพุทธธรรม

มูลนิธิพุทธธรรม ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่พระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แพร่หลายออกไปในวงกว้างด้วยรูปแบบต่างๆ โดยเล็งเห็นว่าความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และการที่จะนำความสงบสุขมาสู่สังคมโดยรวม

๑. การเผยแผ่หนังสือธรรมะ มูลนิธิพุทธธรรม ได้จัดพิมพ์หนังสือที่มีสาระประโยชน์และทรงคุณค่าออกมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ โดยแบ่งสรรให้มีทั้งส่วนสำหรับจำหน่าย และส่วนที่แจกเป็นธรรมทานดังนี้

ก. การแจกเป็นธรรมทาน หนังสือธรรมะภาคภาษาไทยที่มูลนิธิฯ จัดพิมพ์ทุกเล่ม ได้แบ่งไว้เป็นส่วนธรรมทานสำหรับแจก ๗,๐๐๐ เล่ม โดยส่งไปยังท้องสมุด และวัดต่างๆ ทั่วประเทศ และแก่ผู้สนใจตามรายชื่อที่จัดทำเป็นบัญชีส่งประจำ ส่วนหนังสือภาคภาษาอังกฤษ มูลนิธิฯ ก็จัดส่งไปเผยแพร่นานต่างประเทศด้วย ทั้งโดยการจำหน่าย และมอบให้โดยไม่คิดมูลค่า

ในการทำงานนี้ ทุนค่าจัดพิมพ์และค่าจัดส่ง บางส่วนได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้มีจิตศรัทธาบริจาค ทางมูลนิธิฯ ขอขอบพระคุณท่านผู้สนับสนุนการเผยแผ่พระสัทธรรม มา ณ ที่นี้ด้วย

ข. การจำหน่าย แม้ว่ามูลนิธิฯ จะมุ่งดำเนินงานเป็นการกุศลเพื่อความเจริญมั่นคงของพระศาสนา และเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน แต่ก็ได้เล็งเห็นความจริงว่า การจำหน่ายเป็นวิธีการที่จำเป็นในการที่จะเผยแผ่

หนังสือให้กว้างขวางทั่วถึง และจะทำให้สามารถทำงานได้ยืนยาว เมื่อพิมพ์หนังสือแต่ละเล่มจึงจัดแบ่งส่วนหนึ่งแยกออกไปสำหรับจำหน่าย เพื่อให้ผู้ไม่มีโอกาสได้รับแจกสามารถหาหนังสือได้ และพร้อมกันนั้น มูลนิธิก็นำรายได้จากการจำหน่ายมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มต่อไป ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในระยะยาวที่จะผลิตหนังสือธรรมะออกอย่างต่อเนื่อง และขยายขอบข่ายการเผยแพร่ออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ๑๒

๒. โครงการหนังสือธรรมะภาษาอังกฤษ ได้แปลจากหนังสือภาษาไทยที่สัรแล้ว เช่น พุทธธรรม (บทที่พิมพ์แล้ว ได้แก่ กรรม = Good, Evil and Beyond และ ปฏิจลสัมปบาท = Dependent Origination) พุทธศาสนา ในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ (Towards Sustainable Science) และ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics) ของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต; P. A. Payutto) และจัดส่งไปเผยแพร่ในประเทศต่างๆ เพื่อให้พระสัทธรรมขยายออกไปสู่ประชาคมโลก นำความสงบสุขมาสู่สังคมในขอบข่ายที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

ในสถานการณ์ปัจจุบัน งานอาสาสมัครรายบุคคล แม้จะทำความเสียหายอย่างยิ่ง ก็ไม่เพียงพอและไม่ทันการ งานบุกเบิกที่สำคัญและงานที่ต้องทำในปริมาณมาก ดังเช่นโครงการหนังสือธรรมะภาษาอังกฤษ และการแจกหนังสือธรรมทาน จะเป็นไปได้และคงอยู่ยืนนาน จำเป็นจะต้องจัดตั้งเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง โดยมีฐานทั้งด้านการบริหาร กำลังคน กำลังทุน และอุปกรณ์รองรับอย่างมั่นคง มูลนิธิพุทธธรรมเห็นตระหนักในเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงได้ดำเนินงานในรูปที่กล่าวข้างต้น และจะขยายกิจการในแนวทางที่กล่าวนี้ยิ่งขึ้นต่อไป เพื่อให้พุทธธรรมนำชีวิตและสังคมมนุษย์สู่สันติสุขได้อย่างแท้จริง

ผลงานหนังสือธรรม มูลนิธิพุทธธรรม

ปี พ.ศ.	ลำดับ	รายชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง
๒๕๓๑	๑.	การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ต้องพัฒนา	พระธรรมปิฎก
	๒.	เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๓.	กรรมตามนัยแห่งพุทธศาสนา	"
	๔.	กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่	"
	๕.	กรณีสันติอโศก	"
	๖.	ตามทางพุทธกิจ	"
	๗.	Sammasati: An exposition of Right Mindfulness	"
	๘.	ทางออกของสังคมไทย	"
๒๕๓๒	๙.	พุทธธรรม	พระธรรมปิฎก
	๑๐.	ความสำคัญของพุทธศาสนา	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
		ในฐานะศาสนาประจำชาติ	
	๑๑.	วัฒนธรรมกับการพัฒนา	"
	๑๒.	ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย	"
	๑๓.	สังฆธรรมกับจริยธรรม	"
	๑๔.	ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง	"
	๑๕.	ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา	"
๒๕๓๓	๑๖.	อมฤตพจนานา	"
	๑๗.	ศาสนาและเยาวชน	พระธรรมปิฎก
	๑๘.	ชีวิตนี้เพื่องาน งานนี้เพื่อธรรม	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๑๙.	เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิวัชร	"
	๒๐.	Helping yourself to help others	"

ปี พ.ศ.	ลำดับ	รายชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง
๒๕๓๔	๒๑.	ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา	พระธรรมปิฎก
	๒๒.	ไตรลักษณ์	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๒๓.	โพชฌงค์ : พุทธวิธีเสริมสุขภาพ	"
	๒๔.	ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม	"
๒๕๓๕	๒๕.	ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย	พระธรรมปิฎก
	๒๖.	พุทธศาสนาในฐานะ เป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๒๗.	การพัฒนาจริยธรรม	"
	๒๘.	การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย	"
	๒๙.	คนไทยหลงทางหรือไร	"
	๓๐.	ธรรมานุชีวิต	"
	๓๑.	พรตลดปี ชีวิตดีตลอดไป	"
	๓๒.	ทำอะไรจะหายโกรธ	"
๒๕๓๖	๓๓.	ความรัก จากวาเลนไทน์ สู่ความเป็นไทย	พระธรรมปิฎก
	๓๔.	Good, Evil and Beyond - Kamma in the Buddha's Teaching	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๓๕.	งานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข	"
	๓๖.	แสงทอง สองธรรม	พระสุนทร ญาณสุนทร
	๓๗.	สถานการณ์พุทธศาสนา พลิกหายนะเป็นพัฒนา	พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๓๘.	Toward Sustainable Science	"
	๓๙.	สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์	"
	๔๐.	ทำแท้ง : ตัดสินอย่างไร ?	"
๒๕๓๗	๔๑.	จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร	พระธรรมปิฎก
	๔๒.	พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๔๓.	เมืองไทยจะวิกฤตถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต	"

ปี พ.ศ.	ลำดับ	รายชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง
๒๕๓๗	๔๔.	True Freedom	Ajahn Jagaro
	๔๕.	Dependent Origination, the Buddhist Law of Conditionality	พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๔๖.	Buddhist Economics, A Middle way for the Market place	พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๔๗.	Venerable Father, A life with Ajahn Chah	Paul Breiter
	๔๘.	Getting to Know Buddhism	Sunthorn Plamintr Ph.D.
	๔๙.	ชีวิตที่สมบูรณ์	พระธรรมปิฎก
	๕๐.	พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๕๑.	คนไทยกับป่า	"
	๕๒.	รักษาใจยามป่วยไข้	"
	๕๓.	ข้อคิดชีวิตทวนกระแส	"
	๕๔.	ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ	"
	๕๕.	รู้จักพระพุทธศาสนา ถึงเวลาชำระล้างหรือยัง	"
	๕๖.	ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา	"
	๕๗.	อุดมธรรมนำจิตสำนึกของสังคมไทย	"
๒๕๓๘	๕๘.	สืบสานวัฒนธรรมไทย บนฐานแห่งการศึกษาที่แท้	"
	๕๙.	ทำอะไรจะหายโกรธ	"
	๖๐.	นิพพาน-อนัตตา	"
	๖๑.	ธรรมานุชีวิต	พระธรรมปิฎก
	๖๒.	ความรักจากวาเลนไทน์ สู่ความเป็นไทย	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๖๓.	นานาชาติคนเกี่ยวกับพระธรรมปิฎก สัมภาษณ์ รวบรวมและ เรียบเรียง โดย : ดร.สุนทร พลามินทร์ และ ชุติมา ธนะปุระ	

ปี พ.ศ.	ลำดับ	รายชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง
๒๕๓๘	๖๔.	การศึกษาเพื่อสันติภาพ	พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๖๕.	Buddhist Solutions for the twenty-first century	P.A. PAYUTTO
	๖๖.	The Dawn of the Dhamma	Venerable Sucitto
	๖๗.	การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย	พระธรรมปิฎก
	๖๘.	คนไทย หลงทางหรือไร	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๖๙.	การพัฒนาจริยธรรม	"
	๗๐.	เมืองไทยจะวิกฤต ถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต	"
	๗๑.	สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์	"
	๗๒.	ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง	"
	๗๓.	ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย	
		ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก	"
	๗๔.	ทำแท้ง: ตัดสินอย่างไร	"
	๗๕.	พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑	"